TEŊ-LA PƆƆL SI ŊMUŊSA PI
ROM TIŊŊAA

1 Mi-na Pɔɔl, si ŋaa Yesu Kirisito tiŋtinna, mi
níi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ a pipi ma Rom tiŋŋaa.
Wia nɛ yirɛmi mi ŋaa u naŋzɔɔ. U liisɛmi di mi
bul u wu-zɔmɔ-la a pi niaa nɛ. 2 Wia to nialiŋ síi
bul wiaa, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ faafaa kala
a bula piba di u jaŋ leŋ di ba bul u wu-zɔmɔ-
la a pi niaa. Ba ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ.
3 Wu-zɔŋŋɔɔ deeŋba tigɛ la Tiina Yesu Kirisito
lɛ nɛ. U ŋaa Wia Bii nɛ a ŋaa nuhuobiiŋ maa. U
ŋaa la naabalima kuoro Devit nihii nɛ. 4 Ama
Wia si chisu suuŋ lɛ ŋii, u ŋii wuo dagɛ ari u
ŋaa Wia Bii nɛ, a kɛŋ doluŋ a kɛŋ Wia Diŋ-zɔŋ-
la si kɛŋ tuɔ-pula maa. 5 U lahɔrimɔ lɛ Wia leŋe
mi ŋaa u naŋzɔɔ a bul u wu-zɔmɔ-la wiaa a pi
dunia niaa kala, di ba laa dii a to Yesu niiŋ a
wuo zil u yiriŋ.

6 Ma ma Rom tiŋŋaa hɛ niaa deeŋba tuɔŋ nɛ.
Wia liisɛma nɛ di Yesu Kirisito tiima. 7 Ŋii wiaa
mi ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ pipi ma nialiŋ kala si hɛ
Rom lɛ, ma nialiŋ Wia si cho a liisɛma di ma
ŋaa tuɔ-pul tiŋŋaa. La Nyimma Wia ari la Tiina
Yesu lahɔrimɔ lɛ, ba jaŋ pɛma lɛ di ma hɔŋ ari
yarifiɛlaa.

Pɔɔl sul Wia, Rom tiŋŋaa wiaa

8 Wii-la mi si kɛnɛ di mi laa sipaaŋ bul nɛ ŋla:
Mi to Yesu Kirisito lɛ aa lɔllɛ Wia ma kala wiaa,
bɛɛ wiaa dunia nuu-kala nii ma yarida wiaa nɛ.

9 Wia-la mi si timaa pa ari mi tuɔ-bala aa bul
u Bie wu-zɔmɔ-la wiaa, u nɛ ŋaa mi siada tiina
ari bua-na kala lɛ di mi níi chuɔlu, mi yie liliisi
ma wiaa nɛ. 10 Mi yie sulu a chichɛ woŋbiiŋ
di mi ku nama. Duu nɛ sɛyɛ, mi jaŋ ku nama
lɛɛlɛ. 11 Mi cho di mi ku nama nɛ ari siifiɛsiŋ,
a pɛma lɛ ari kialiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la síi chɛ duu
joŋo pima di ma dol. 12 Wii-la mi si bul nɛ ŋla:
La jaŋ pipɛ dɔŋɔ lɛ. Mi si ŋaa yarida ŋii jaŋ leŋ
di ma nyuŋ nyaasɛ. Ma ma si ŋaa yarida ŋii jaŋ
leŋ di mi ma nyuŋ nyaasɛ.

13 Mi naaŋbiiriŋ, mi cho di ma jiŋ, ari mi
walima walima di mi ku nama nɛ, ama wii nɛ
yie tii mi bi kɔ. Mi cho di mi ŋaa di niaa lii
ma tuɔŋ nɛ a ku to Wia, ari mi si ŋaa ŋii nialiŋ
dɔŋsuŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa lɛ. 14 U maga di mi
tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa niaa tuɔŋ. Giriik tiŋŋaa ari
nialiŋ kala si bi Giriik tiŋŋaa ŋaa, wu-jinnaa
ari nialiŋ si bi wiaa jiŋ, ba kala tuɔŋ nɛ u maga
di mi tiŋ Wia tiŋtiŋŋaa. 15 Ŋii nɛ tii mi cho di
mi bul Wia wu-zɔmɔ-la a pi ma nialiŋ si hɛ Rom
tiŋteeŋ lɛ.

Wia wu-zɔmɔ-la kɛŋ doluŋ

16 Mi bi hiisiŋ ka fa di mi bul Wia wu-zɔmɔ-la,
bɛɛ wiaa u nɛ ŋaa Wia doluŋ. Nialiŋ si ŋaaba
yarida, J̱uu tiŋŋaa ari nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa
kala, Wia jaŋ laaba ta. 17 Wia wu-zɔmɔ-la dagɛ
ŋii Wia si ŋaa niaa wuo kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ.
U daga ari nialiŋ si kɛŋ yarida, ba kɛŋ tuɔ-pula
u sipaaŋ, di ba wuo chiŋ ba yarida naaŋ lɛ a
mu dɛrɛ. Ba ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ a
bul,

"Nii-la kala si ŋaa Wia yarida, u tiina ŋaa tuɔ-
pul tiina nɛ Wia sipaaŋ,
u jaŋ kɛŋ miisiŋ."

Wia baaniŋ sii ni-bɔŋŋɔɔ lɛ

18 Wia baaniŋ sii ni-bɔŋŋɔɔ ari nialiŋ si bi u
niiŋ wiaa ka to lɛ nɛ, bɛɛ wiaa ba wu-ŋaalaa
nyagɛ wutitii-la bil nɛ. 19 Wialiŋ niaa si maga
di ba jiŋ a tigɛ Wia lɛ, ba woŋbiiŋ chaasa piŋ
nɛ. Wia nɛ dagɛba. 20 La bi Wia nagisiŋ wuo
jiŋ. Ama la wuo chaasa na ŋii u si kɛŋ dol-la
si bi dɛrɛ. U bi nuhuobiine naga. U dagɛla
wiaa deeŋba, a suomi bua-la lɛ u si ŋaa dunia
a kaa kukɔ jiniŋ. Kialiŋ kala u si ŋaa dagɛla
ŋii. Ŋii wiaa ni-bɔŋŋɔɔ deeŋba bi jaŋ wuo bul
ari ba bi jiŋ. 21 Ba jiŋ Wia nɛ, ama ba buu zil
ari u ŋaa Wia. Ba buu ka lɔllɛ. Ba tuɔbiinaa
kala birima nɛ ba ŋiŋaa wu-liiliŋ. Ba tuɔbiiŋ-
lɔrunu-la kɛŋba kaa mu hɛ birimiŋ tuɔŋ. 22 Ba
to ba yaariŋ lɛ a bul ari ba kɛŋ wu-jimiŋ nɛ.
23 U fa maga di ba chuchuɔlɛ Wia-la si kɛŋ yiriŋ
aŋ bi suu. Ka ba via aŋ miira mɛ kiaa si nagɛ
nuhuobiinee a susuu, a bira mɛ kialiŋ si nagɛ
diibiisiŋ ari pusuŋ ari kialiŋ síi tuuri tiŋteeŋ, a
chuchuɔlɛ.
24 Ŋii wiaa Wia joŋba ta ba tuto ba titia
tuɔbiiŋ-lɔrunu-la ba síi cho, a ŋiŋaa wu-liiliŋ
dɔŋɔ lɛ. 25 Wutitii-la ba si jima a tigɛ Wia lɛ, ba
joŋu lenni wu-nyiariŋ, a miira chuchuɔlɛ kialiŋ
u si ŋaa, aŋ via di ba chuchuɔlɛ Nii-la si ŋaaba.
U maga di la didɛnnu a kaa mu wuu. Ami.
26 A tiŋ ŋii wiaa, Wia joŋba ta nɛ di baa ŋaa
wu-liiliŋ a hihiisɛ ba titia. Haalaa ma via di ba
di ba balaba pipiŋ, aŋ pipiŋ ba ha-dɔŋsuŋ teeŋ.

27 Ŋii titia nɛ baalaa ma via di ba jaa haalaa ari
Wia si si ba ŋaa ŋii, aŋ miira kɛŋ ba ba-dɔŋsuŋ
pipiŋ a hihiɛnɛ dɔŋɔ, a ŋiŋaa hiisi wiaa dɔŋɔ
lɛ. Ba síi ŋaa ŋii, baa dɔgisɛ ba titia nɛ ŋii.
Dɔgisunu-la magɛ ba yaraa lɛ.
28 Niaa deeŋba bi sɛi di ba jiŋ Wia. Ŋii nɛ tii
Wia leŋba ta ba tuto ba tuɔbiiŋ-bɔŋŋɔ-la hariŋ
a ŋiŋaa wialiŋ si bi maga di baa ŋaa. 29 Baa ŋaa
wu-bɔŋ yiri-yiri-na kala nɛ. Ba kɛŋ niaa kiaa
lilaa, aa ŋaa wu-lɔrunuŋ, a kɛŋ yaribieriŋ, a
kpukpu niaa, a yuyuo yuosuŋ, a gigirimɛ niaa,
a ŋaa wiaa jujuu niaa lɛ, a bubul niaa wiaa.
30 Ba ŋaa yiri-cheeree ma nɛ, a bɛrɛ Wia, a ŋaa
nii-jigi timma. Ba maa dagɛ ba titia a bibigisi
ba titia lɛ. Ba yie chichɛ woŋbii-la ba si jaŋ to
a ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Ba bi ba nyimmaba ari ba
naaŋba niiŋ ka to. 31 Ba bi wu-jimiŋ kɛnɛ, a bi
wutitii ma kɛnɛ. Ba bi niaa cho, a bi dɔŋɔ ma
nennige ka fá.
32 Ba jiŋ wialiŋ Wia si bula a tigɛ wu-ŋaalaa
deeŋba lɛ nɛ. U bula ari nialiŋ síi ŋaa wiaa
deeŋba, ba maga di ba suu nɛ, aŋ ka ba via aŋ
ŋiŋaa. Ŋii ma duŋduŋa dee. Ba paala bibɛsɛ
nialiŋ ma síi ŋaa wialiŋ lɛ nɛ.

2

Wia sariya chɛ-diiliŋ

1 Ma bi woruŋ ka ŋaa ma si joŋ cheeriŋ pipi
ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa, ka ma nialiŋ síi bul niaa
teeŋ a bul di ba cheye nɛ, ma ŋiŋaa wu-bɔmɔ-la
titia. Nii-la-na kala ma si ŋaa, di ma níi ŋaa wu-
bɔmɔ-la, ma bira bi wii-kala kɛnɛ di ma bul. Ma

síi ŋaa ŋii, ma titia laa cheeriŋ nɛ ŋii lɛ. [2] Wia
si joŋ cheeriŋ pi ma nialiŋ síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ
deeŋba, la jima ari u kɛŋ wutitii nɛ. [3] Ama ma-
na si joŋ cheeriŋ pi niaa aŋ ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ
deeŋba ma titia lɛ, ma biina ari ma jaŋ wuo fá
lɛl Wia nisiŋ lɛ duu sí ma sariya dii koo? [4] Wia
si kɛŋ zile kiŋkɛŋ a kɛŋ kenyiri ŋii, ma bene ari
u bi kuŋ ŋaa? Ma bi jiŋ ari Wia si kɛŋ zile ŋii,
duu chɛ di ma birima lii ma haachɛba lɛ nɛɛ?
[5] Ma tuɔŋ dolie. Ma via di ma birima lii ma
haachɛba lɛ. Ma wasa ŋaa Wia baaniŋ faasa
sisii nɛ. Tapulii-la u si jaŋ dii dunia niaa sariya,
u jaŋ dii sariya ari wutitii di niaa na. Bua-la lɛ
u baaniŋ jaŋ sii ma nyuŋ kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. [6] U
jaŋ ti̱ŋ nuu-kala u time a magɛ ŋii u si tiŋ u
tiŋtiŋŋaa magɛ. [7] Nialiŋ si kɛŋ kenyiri aa ŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ, a ŋaa ŋii a chichɛ di ba na pulumuŋ
a laa yiriŋ Wia sipaaŋ, a chichɛ miisi-la si bi
dɛrɛ, Wia jaŋ joŋo piba. [8] Ama nialiŋ síi to ba
titia tuɔtɔruŋ lɛ aŋ via wutitii-la, aŋ tuto wu-
bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ, Wia jaŋ na baaniŋ ba nyuŋ
kiŋkɛŋ di ba na hɛɛŋ. [9] Nuu-na kala síi ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ, hɛɛŋ jaŋ kɛnu. Hɛɛ-la jaŋ laa sipaaŋ
kɛŋ Ju̱u tiŋŋaa nɛ, aŋ-na ku kɛŋ nialiŋ si bi Ju̱u
tiŋŋaa ŋaa maa. [10] Ama nuu-na kala síi ŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ, u jaŋ na pulumuŋ Wia sipaaŋ, a laa
yiriŋ, a hɔŋ ari yarifiɛlaa, Ju̱u tiŋŋaa nɛ jaŋ laa
sipaaŋ, aŋ ka nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa ŋaa tuto,
[11] bɛɛ wiaa Wia bi niaa kaa pɔrɛ.

[12] Wiaa nɛ Moosis fa ŋmuŋsa bil di niaa tuto.
Nialiŋ si biba jiŋ aŋ ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, ba jaŋ
suu. Di ba nɛ suba, wialiŋ dee Wia jaŋ kaa
dii ba sariya. Nialiŋ ma si jiŋ wialiŋ Moosis si

ŋmuŋsa bil di niaa tuto aŋ ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ,
di ba ma nɛ suba, Wia jaŋ to wialiŋ lɛ nɛ a
dii ba sariya. 13 Nialiŋ si nii wialiŋ Moosis si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, u ŋii bi jaŋ ŋaa di ba
kɛŋ tuɔ-pula Wia teeŋ. Ama nialiŋ síi to wialiŋ
Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba nɛ jaŋ kɛŋ
tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 14 Nialiŋ si bi J̱u tiŋŋaa
ŋaa, ba bi wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa
tuto jiŋ. Ama di ba tuɔbiinaa nɛ daga di ba
ŋaa wialiŋ titia Moosis fa si daga di niaa tuto,
ba bil niiŋ nɛ ŋii ba titia lɛ, ari ba si bi wialiŋ
Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto jiŋ kala. 15 Ŋii
daga ari wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa
tuto, ba hɛ ba tuɔbiinaa tuɔŋ nɛ. Ba tuɔbiinaa
nɛ dagɛ ŋii. Di ba nɛ cheye, ba tuɔbiinaa yie
dagɛba nɛ. Di ba nɛ bira bi cheye maa, ba
tuɔbiinaa bira yie dagɛba nɛ. 16 U jaŋ nagɛ ŋii
tapulii-la Wia si jaŋ dii niaa sariya. Ba dagɛ ŋii
nɛ Wia wu-zɔmɔ-la tuɔŋ mi si bula pima. Chɛɛ-
la Wia jaŋ kɛŋ wialiŋ niaa si kaa faa a kaa ku
lii pulumuŋ tuɔŋ, a to Yesu Kirisito lɛ a dii ba
sariya.

J̱u tiŋŋaa nɛ jiŋ wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto

17 Ka ŋ-na nii-la si kɛŋ ŋ titia yiyirɛ J̱u tiina
a jijegili wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa
tuto, a bibigisi ŋ titia lɛ ari ŋ jiŋ Wia nɛ, 18 ŋ jiŋ
wii-la Wia si cho di ŋ ŋiŋaa nɛ. Ba dagiŋ wialiŋ
Moosis si ŋmuŋsa bil nɛ, ŋii nɛ tii ŋ jaŋ wuo jiŋ
wii-la si zɔmɔ. 19 Ŋ jima ari ŋ nɛ ŋaa nyulimaa
daa-kɛnnɛ a wuo pipi nialiŋ ma si hɛ birimiŋ
tuɔŋ pulumuŋ. 20 Ŋ nɛ ŋaa nii-la síi dagɛ nialiŋ
si bi wiaa jiŋ, aa dagɛ haŋbiisiŋ maa. Wialiŋ

Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto ŋaa ŋ kɛŋ
wu-jimiŋ nɛ a jiŋ wutitii.

21 Ŋ-na nii-la síi dagɛ niaa, ŋ bi ŋ titia ka
dagɛɛ? Ŋŋ dagɛ niaa di ba sí gaa, aŋ titia
gigaa. 22 Ŋ-na nii-la si si di niaa sí ba dɔŋsuŋ
haalaa chɛ, aŋ titia chichɛ niaa haalaa. Ŋ si ŋ
bɛrɛ vuiaa nɛ, aŋ mu gigaa kiaa vuiaa diisiŋ lɛ.
23 Ŋ-na bigisi ŋ titia lɛ ari ŋ jiŋ wialiŋ Moosis
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto nɛ, aŋ chichei wialiŋ
a hihiisɛ Wia. 24 Wia teniŋ tuɔŋ ba ŋmuŋsɛ ŋii
nɛ a bul, “A tiŋ ma J̱uu tiŋŋaa wiaa, nialiŋ si bi
J̱uu tiŋŋaa ŋaa tuusɛ Wia joŋŋoo.”

25 Di ma níi keri ma penee aŋ tuto wialiŋ kala
Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ma penee
keriŋ kɛŋ bubuɔŋ nɛ, ama di ma níi chei wialiŋ
Moosis si bile, u naga ari ma bi ma penee
kere. 26 Di nii-la si bi u peniŋ kere níi to wialiŋ
Moosis si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ma bi jiŋ ari
Wia jaŋ benu ari u keri u peniŋ nɛɛ? 27 Ŋii wiaa
nialiŋ si bi ba penee keri aŋ tuto wialiŋ Moosis
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba jaŋ joŋ cheeriŋ
pima. Ma niaa deeŋba jiŋ wialiŋ Moosis si
ŋmuŋsa bil nɛ a kikeri ma penee maa, aŋ ka
ma chichei wialiŋ. 28 Ŋ yaraa wu-ŋaalaa dee
bi ŋaa ŋ ŋaa J̱uu tiina. Ŋ si keri ŋ namia ma
ta dee bi tii. 29 Ama nii-la si ŋaa J̱uu-titii, u
tuɔŋ wu-ŋaalaa lɛ nɛ tii u ŋaa J̱uu tiina. Nii-la
si kɛŋ tuɔ-pula, u nɛ nii-la si keri u peniŋ. Wia
Diŋ-zɔŋ-la nɛ jaŋ wuo ŋaa ŋii piŋ, ŋ si keri ŋ
yaraa namia ta dee. Wia nɛ jaŋ bɛsɛ u tiina lɛ,
nuhuobiine dee bi jaŋ bɛsɛu lɛ.

3

1 Bɛɛ nɛ saa J̱u̱u tiŋŋaa kaa kii nialiŋ si bi
J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa? Ba síi keri ba pene-la maa,
u bubuɔŋ nɛ bɛɛ? 2 Wiaa yuga nɛ J̱u̱u tiŋŋaa
kaa kii nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa. Wialiŋ kala
tuɔŋ wu-baliŋ nɛ ŋla: J̱u̱u tiŋŋaa nɛ Wia joŋ
u niiŋ wiaa pa. 3 Ka di J̱u̱u tiŋŋaa dɔŋsuŋ nɛ
bi Wia niiŋ wialiŋ yarida ŋaa, u jaŋ wuo leŋ
di Wia sí wutitii kɛŋ koo? 4 Ai. Di niaa kala
nɛ paala ŋaa wu-nyiaraa maa, Wia-na jaŋ kɛŋ
wutitii. Ba ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ
Wia lɛ. Ba si,

“U maga di ba na di wialiŋ ŋ síi bul ŋaa wutitii nɛ,
di ba nɛ joŋ cheeriŋ pipiŋ maa, di ŋ kiaa ha siŋ.”

5 Ka di la wu-bɔmɔ-la la síi ŋaa, di ba níi chɛ
di ba dagɛ di Wia kɛŋ wutitii, bɛɛ nɛ laa chɛ di
la bul? Mii chɛ di mi bul nuhuobiine tuɔbiinaa
wiaa nɛ a piɛsɛ: Di Wia nɛ dɔgisɛla a tiŋ la wu-
bɔŋŋɔɔ wiaa, u kiaa bi siŋ u si ŋaa ŋii, koo?
6 Ŋii dee. Di Wia nɛ fa bi wutitii kɛnɛ, ɛɛ nɛ u
fa jaŋ wuo dii dunia niaa sariya? 7 Ama di mi
wu-nyiari-la nɛ wuo leŋ di Wia wutitii-la chaasa
chiŋ a laa yiriŋ puu, bɛɛ nɛ tii saa u jaŋ dii mi
sariya a bul di mi ŋaa haachɛ tiina nɛ, a joŋ
cheeriŋ pimi? 8 Di ŋii nɛ fa, mi fa jaŋ bul di má
leŋ di la ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ a na wu-zɔŋŋɔɔ. Niaa
dɔŋsuŋ paala tuusɛla nɛ aŋ bul di la dagɛ di
nuu ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ, u jaŋ na wu-zɔŋŋɔɔ. Wia
jaŋ joŋ cheeriŋ pi niaa deeŋba. U nɛ ŋaa ŋii, u
kiaa jaŋ siŋ.

Nuu-kala bi tuɔ-pul tiina ŋaa Wia sipaaŋ

9 Ɛɛ nɛ saa? Ma biina la J̱uu tiŋŋaa kpia nialiŋ
si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa nɛɛ? Ai, la biba kpia. Mi
laa sipaaŋ bul ari nialiŋ si ŋaa J̱uu tiŋŋaa ari
nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa kala, ba ŋaa haachɛ
timma nɛ. 10 Ba ŋmuŋsɛ ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ
a bul,

“Nuu-kala bi tuɔ-pul tiina ŋaa Wia sipaaŋ, ni-bala ma bi tuɔ-pul tiina ŋaa.
11 Nuu-kala siaa bi suro duu jiŋ Wia wialiŋ bubuɔŋ, nuu-kala ma bi Wia bee chichɛ.
12 Nuu-kala joŋ hariŋ yia Wia nɛ a kala ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ.
Nuu-kala bi wu-zɔŋ ka ŋaa. Ni-bala ma tuo.
13 Ba niiŋ wu-bulaa nagɛ buɔ-suruŋ síi suɔrɛ ŋii nɛ.
Ba bul wiaa nyinyisɛ niaa.
Wii-kala ba si yie bul kɛŋ huoŋ nɛ a nagɛ dimiŋ huoŋ.”
14 “Ba yie ŋmiɛsa hihɛ niaa lɛ, a nina baaniŋ niaa nyuŋ kiŋkɛŋ.”
15 “Ba baaniŋ bi diene aŋ sisii. Di ba baaniŋ nɛ sie, ba yie fá lima lima a mu kpukpu niaa.
16 Di ba nɛ mu lee-na kala, ba yie chei lee-la nɛ a ŋaa niaa tuɔsaa chei.
17 Ba bi jiŋ ba si jaŋ ŋaa ŋii di ba di niaa siŋ.”
18 “Ba bi Wia ma ka fá.”

19 La jima ari wialiŋ Moosis si ŋmuŋsa bil
di niaa tuto, duu nɛ dagɛ wii-kala, nialiŋ síi to
wialiŋ nɛ u daga pipa. Ŋii wiaa nuu-kala bira
bi jaŋ wuo bul wii-kala, dunia nuu-kala jaŋ laa
cheeriŋ Wia sipaaŋ. 20 Nuu-kala bi jaŋ wuo to
wialiŋ Moosis si bile lɛ a wuo kɛŋ tuɔ-pula Wia

sipaaŋ. Wialiŋ Moosis si bile di niaa tuto nɛ dagɛla la jiŋ ari nuu-kalaa ŋaa haachɛ nɛ.

Nuu-kala si laa Yesu wiaa dii kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ

21 Ama lɛɛlɛ Wia suri woŋbiiŋ nɛ di niaa to
a kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. U woŋbii-la bi wialiŋ
Moosis si bile lɛ lia. Ama wialiŋ Moosis si bile
ari wialiŋ nialiŋ fa si bula, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ, ba kala fa bul woŋbii-la wiaa nɛ. 22 Nialiŋ
si laa Yesu Kirisito wiaa dii, nialiŋ si ŋaa J̱uu
tiŋŋaa koo nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa kala, ba
nɛ jaŋ kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. U biba kaa pɔrɛ,
23 bɛɛ wiaa nuu-kala kɛŋ haachɛ nɛ a bi Wia
wuo china kpikpagɛ. 24 Ama Wia lahɔrimɔ lɛ ba
kɛŋ tuɔ-pula nɛ u sipaaŋ. Yesu Kirisito nɛ laaba
ta a ŋaa ba ŋaa tuɔ-pul timma Wia sipaaŋ. U
ŋaa ŋii chɔgita nɛ. 25 Wia leŋe Yesu Kirisito
suu a joŋ u chaliŋ jaasɛ, di Wia joŋ u baaniŋ
ta, baaŋ-la u fa si na a tiŋ la haachɛba wiaa, aŋ
joŋ la haachɛba a chɛla. Nii-la kala si laa Yesu
Kirisito wiaa dii jaŋ laa chɔgita deeŋ. Wia kɛŋ
wutitii a dagɛ ŋii ari u fa kɛŋ kenyiri nɛ, a bee
kieli nuhuobiinee haachɛ. 26 Lɛɛlɛ Wia bira bi
ŋii ka ŋaa. U dagɛ niaa kala haachɛba a piba
nɛ. Ama u dagɛ duu kɛŋ wutitii, bɛɛ wiaa di
nuu-kala nɛ laa Yesu wiaa dii, u jaŋ kɛŋ tuɔ-
pula Wia sipaaŋ.

27 Wu-bɛɛ nɛ saa la jaŋ kaa bigisi la titia lɛ?
Wii-kala tuo. Bɛɛ nɛ tii? Wu-zɔmɔ-la la si ŋaa
nɛ tii? Ai, ama la yarida nɛ tii la bira bi wii-kala
kɛnɛ di la bigisi la titia lɛ. 28 La ŋaa yarida ari
nuu jaŋ wuo na tuɔ-pula Wia sipaaŋ a tiŋ u si
laa Yesu dii lɛ. Di la níi to wialiŋ Moosis si bile,

la bi jaŋ wuo kɛŋ tuɔ-pula deeŋ Wia sipaaŋ.
29 Ma biina ari nialiŋ si ŋaa J̱uu tiŋŋaa duŋduŋa
nɛ jaŋ wuo to Wia? Ai. Nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa
ŋaa ma jaŋ wuo tou. 30 Wia si ŋaa kubala, u jaŋ
leŋ di nialiŋ síi keri ba penee kɛŋ tuɔ-pula a tiŋ
ba si laa Yesu wiaa dii wiaa. Nialiŋ ma si bi J̱uu
tiŋŋaa ŋaa, u jaŋ leŋ di ba ma kɛŋ tuɔ-pula a
tiŋ ba ma si laa Yesu wiaa dii wiaa. 31 La saa
jaŋ wuo joŋ wialiŋ Moosis si bile a ta, a tiŋ la
yarida wiaa koo? Ai, la yarida-la leŋe Moosis
si bil wialiŋ wasa zɔŋ nɛ.

4

Abiraham si laa Wia dii nɛ tii u kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ

1 Wu-bɛɛ nɛ saa la kɛŋ di la bul a tigɛ la
naabalima Abiraham lɛ, nii-la lɛ la kala si to
a ku ŋaa u nihee? 2 Di Wia nɛ fa leŋe u kɛŋ
tuɔ-pula u sipaaŋ a tiŋ u wu-zɔmɔ-la u si ŋaa
lɛ, u fa jaŋ wuo bibigisi u titia lɛ, ama Wia teeŋ
dee. 3 Wia teniŋ tuɔŋ ba bula ari Abiraham laa
Wia dii nɛ. U yarida-la nɛ tii Wia ŋaa u kɛŋ
tuɔ-pula u sipaaŋ. 4 Di nuu nɛ tiŋ tiŋtiŋŋaa, u
maga di ba ti̱mu nɛ. Ku-la ba si joŋo ti̱mu, u
bi naga ari chɔgita nɛ ba joŋo pu. U tima nɛ
a laa. 5 Ama nii-la si bi wu-zɔŋŋɔɔ ka ŋaa aŋ
ŋaa Wia yarida, a laa dii ari Wia jaŋ wuo ŋaa di
nii-la si ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ na tuɔ-pula u sipaaŋ, u
yarida-la jaŋ ŋaa duu kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ.
6 La naabalima Devit ma fa bul ŋii nɛ. U si di
Wia nɛ leŋe di nuu kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, ka u
bi ŋii ŋaa a tiŋ u tiina wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ, u
tiina tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. Ŋla nɛ Devit bul:

7 “Nialiŋ wu-bɔŋŋɔɔ Wia si joŋo chɛba a kɛŋ ba haachɛba faa,
nuu-kala bira bi na a kaa mu wuu, ba tuɔŋ jaŋ tɔrɛ.
8 Nii-la ma Wia si bi u haachɛbaa beŋ, u ma tiina tuɔŋ jaŋ tɔrɛ.”

9 Tuɔtɔruŋ deeŋ wiaa saa Devit si bula, u ŋaa
nialiŋ síi keri ba penee duŋduŋa kuŋ nɛɛ? Ai,
nialiŋ ma si bi ba penee keri, ba ma tiiu nɛ.
La laa sipaaŋ bul ari yarida nɛ tii Abiraham
kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 10 Bua bɛɛ lɛ nɛ Wia
ŋaa wiiŋ deeŋ Abiraham lɛ? U ŋaa ŋii bua-la
lɛ duu keri u peniŋ nɛ koo duu ha bi u peniŋ
kere nɛɛ? U ŋaa ŋii duu ha bi u peniŋ kere.
11 Abiraham si keri u peniŋ ŋii ŋaa magil nɛ.
Uu dagɛ ari u si ŋaa Wia yarida nɛ tii u kɛŋ
tuɔ-pula u sipaaŋ, ka u ha bi u peniŋ kere. U
ŋii ŋaa Abiraham ku ŋaa nialiŋ kala si bi ba
penee kere naabalima. Nialiŋ si kɛŋ tuɔ-pula
Wia sipaaŋ a tiŋ ba yarida wiaa, Wia leŋe ba
ma ŋaa Abiraham nihee. 12 U nɛ ŋaa nialiŋ si
keri ba penee ma nyimma. Ama u bi naga ba
si keri ba penee duŋduŋa wiaa nɛ tii u ŋaa ba
nyimma. Ba kɛŋ yarida a pɛ ba penee keriŋ lɛ
nɛ, ari Abiraham ma fa si kɛŋ yarida ŋii, aŋ-na
keri u peniŋ.

A tiŋ la yarida wiaa, la ma jaŋ wuo kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ

13 Abiraham ari u doho niaa nɛ Wia fa bula
pa di ba jaŋ dii dunia. U bi naga Abiraham fa si
to wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto nɛ tii Wia
bul ŋii. Ama Abiraham fa si ŋaa Wia yarida nɛ
tii Wia leŋ u kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. 14 Di nialiŋ

síi to wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto, di ba
duŋduŋa nɛ fa jaŋ dii dunia, ŋii-na niaa yarida
fa ŋaa pɛi nɛ. Wialiŋ Wia si bula ma fa ŋaa pɛi.
15 Wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto ŋaa Wia
baaniŋ sisii niaa nyuŋ nɛ, bɛɛ wiaa ba bi baa
to. Di wialiŋ Moosis fa si bile nɛ fa tuo, niaa fa
bi wialiŋ ka chei.

16 Wii-la Wia fa si bula ari u jaŋ ŋaa a pi
Abiraham ari u doho niaa, u jaŋ joŋo piba
chɔgita a tiŋ u síi fába nennige ŋii. Ba yarida
wiaa nɛ tii u jaŋ joŋo piba. U bi naga ari u joŋo
pi nialiŋ síi to wialiŋ Moosis si bile duŋduŋa
nɛ, ama ba di nialiŋ kala si ŋaa yarida ari
Abiraham fa si ŋaa yarida ŋii, ba kala nɛ u joŋo
pa, nialiŋ si keri ba penee ari nialiŋ si bi ba
penee kere kala, bɛɛ wiaa Abiraham nɛ ŋaa la
kala nyimma Wia sipaaŋ. 17 Ba fa ŋmuŋsɛ ŋii
nɛ Wia teniŋ tuɔŋ. Wia bula a tigɛ Abiraham lɛ
a bul,

“Mi leŋe ŋ ŋaa ta-geŋtisiŋ yugɛ nyimma nɛ.”

Wia-la si wuo leŋ kialiŋ kala si suba, di ba sii
suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ, aŋ bira wuo dagɛ wialiŋ
si jaŋ ŋaa aŋ ha bi ŋaa, Wia deeŋ nɛ Abiraham
laa dii. 18 Wia fa bula pi Abiraham ari u jaŋ
ku ŋaa ta-geŋtisiŋ yugɛ nyimma. U fa bi maga
di Abiraham yiyiɛlɛ wiiŋ deeŋ, aŋ ka u via aŋ
haa yiɛlɛ. Ŋii wiaa u sɛnɛ ku ŋaa ta-geŋtisiŋ
yugɛ nyimma ari Wia fa si bul ŋii pu. Wia
fa bula pu a bul di u doho niaa jaŋ yugɛ a
magɛ chɛŋwulaa. 19 Bua-la lɛ Wia fa si bul ŋii
pi Abiraham, di Abiraham ka mua ka duu yi
jisiŋ zɔlɔ. U jima ari u hiɛsa nɛ, u yaraa bira
bi doluŋ kɛnɛ. U haala Saara ma ta ŋaa ha-

piri nɛ a ma hiɛsɛ, a bi bii wuo lul. Ari u si
hiɛsa ŋii kala, u ha kɛŋ yarida. [20] Wia si bul
ŋii pu, u bi u titia kaa bibegili a leŋ u yarida.
U chiŋ u yarida-la lɛ nɛ a kɛŋ doluŋ, a didɛnnɛ
Wia. [21] U paala chaasa kɛŋ yarida nɛ woruŋ
ari Wia si si u jaŋ ŋaa wii-la, u jaŋ sɛnɛ ŋaa.
[22] A tiŋ u si kɛŋ yarida ŋii wiaa, Wia leŋ u kɛŋ
tuɔ-pula u sipaaŋ. [23] Ba fa si ŋmuŋsa a bul
di Wia nɛ leŋ Abiraham kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ,
Abiraham duŋduŋa wiaa dee ba ŋmuŋsɛ ŋii.
[24] Ba ŋmuŋsɛ ŋii la ma wiaa nɛ, la nialiŋ si laa
dii ari Wia chisɛ la Tiina Yesu suuŋ lɛ. U jaŋ
leŋ di la ma kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, [25] bɛɛ wiaa
u leŋ Yesu suu a tiŋ la haachɛba wiaa nɛ, a bira
leŋ u sii suuŋ lɛ di la kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ.

5

A tiŋ Yesu Kirisito wiaa la di Wia ŋaa sima

[1] La si kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ a tiŋ la yarida
wiaa, Wia to la Tiina Yesu Kirisito lɛ nɛ a leŋ la
ŋaa sima. [2] A tiŋ u wiaa, la kɛŋ woŋbiiŋ di la
mu Wia teeŋ, duu fála nennige a pɛla lɛ. Dimɛ
nɛ la hɛ lɛɛlɛ aa juɔsɛ, a kɛŋ yiɛlaa ari la si jaŋ
kpaa Wia yiri-la chɛɛ dɔŋ. [3] Ŋii ma duŋduŋa
dee, la haa juɔsɛ nɛ ari hɛɛ-la kala la ha síi na
a tiŋ Kirisito wiaa, bɛɛ wiaa hɛɛ-la jaŋ leŋ di la
wuo kɛŋ kenyiri. [4] Di la nɛ kɛŋ kenyiri, u jaŋ
wuo leŋ di la wuo chiŋ la yarida naaŋ lɛ kpaŋ
kpaŋ. Di la nɛ chiŋ la yarida naaŋ lɛ kpaŋ kpaŋ,
la jaŋ kɛŋ yiɛlaa. [5] La si kɛŋ yiɛlaa ŋii, la bi jaŋ
kɔ di la dii hiisiŋ, bɛɛ wiaa Wia chola nɛ kiŋkɛŋ.

U joŋ chonu-la a hɛ la tuɔŋ lɛ nɛ. U ŋaa ŋii u
Diŋ-zɔŋ-la u si joŋo pila doluŋ lɛ nɛ.

6 Bua-la lɛ la fa si bi doluŋ kɛnɛ di la wuo pɛ la
titia lɛ, Kirisito laa la haachɛ tiŋŋaa nyuŋ suu
nɛ. 7 U ŋaa wu-haa nɛ ari nuu si jaŋ laa tuɔ-
pul tiina nyuŋ suu. Ari ŋii kala, ŋ bi pɔɔ nuu
jaŋ kɛŋ nyu-duoŋ a wuo laa ni-pula nyuŋ suu.
8 Ama Kirisito suu la wiaa nɛ bua-la lɛ la ha si
ŋaa haachɛ tiŋŋaa. Wia dagɛla ŋii ari u chola
nɛ kiŋkɛŋ. 9 Kirisito si suu ŋii a leŋ la kɛŋ tuɔ-
pula u teeŋ, u jaŋ bira laala tapulii-la u si jaŋ na
baaniŋ dunia niaa nyuŋ. 10 La di Wia faa yuo
dɔŋɔ nɛ. Ama Wia leŋe la ŋaa sima a tiŋ u Bie
si suba wiaa. Lɛɛlɛ Kirisito weye nɛ. Kirisito si
weye ŋla, la duu ŋaa sima nɛ, u jaŋ wuo faasa
pɛla lɛ, a wuo laala ta tapulii-la lɛ Wia si jaŋ dii
dunia niaa sariya. 11 Ŋii ma duŋduŋa dee, la
to la Tiina Yesu Kirisito lɛ nɛ a na Wia si nagɛ
ŋii kala. Ŋii wiaa la tuɔŋ tɔrɛ Wia nyuŋ nɛ. La
Tiina Yesu Kirisito nɛ ŋaa la di Wia siŋ.

Adam kɛŋ suuŋ kɔ, Yesu Kirisito nɛ kɛŋ miisiŋ kɔ

12 Haachɛ to ni-bala lɛ nɛ a ku juu dunia.
Haachɛ-la nɛ tii suuŋ juu dunia. Nuu-kala saa
si ku ŋaa haachɛ tiina, ŋii nɛ tii suuŋ juu dunia
niaa kala a tiŋ haachɛ-la wiaa. 13 Haachɛ fa hɛ
dunia lɛ, di Wia ha bi wialiŋ joŋo pi Moosis di
niaa tuto, ama bua-la lɛ ba fa bi cheeriŋ joŋo
pi nialiŋ si bi Moosis ni̱i-la jiŋ. 14 A chiŋ Adam
bua-la lɛ a kaa kukɔ Moosis ma miisiŋ lɛ, suuŋ
nɛ laa dunia kala. Niaa dɔŋsuŋ fa hɛ dimɛ, ba
haachɛba bi Adam haachɛ-la naga, ama suuŋ

laaba maa. Adam nɛ fa ŋaa nii-la si jaŋ kɔ mimaariŋ.

15 Ama Wia zile ku-la kii Adam haachɛ-la.
Niaa yuga nɛ a suu a tiŋ ni-bala haachɛ wiaa.
Ama Wia fála nennige a joŋ u zile ku-la pila,
u nɛ paala yuga kii haachɛ-la. Yesu Kirisito nɛ
ŋaa zile ku-la. U lahɔrimɔ lɛ u pɛ niaa lɛ yugɛ
kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. 16 Haachɛ to ni-bala lɛ nɛ a juu
dunia. Wia zile ku-la ma to ni-bala lɛ nɛ a juu
dunia. Ama ba balia kala bi kubala ŋaa. A tiŋ
ni-bala haachɛ-la wiaa Wia dii la sariya a joŋ
cheeriŋ pila. Ama niaa si yuga a ŋaa haachɛ-la
wiaa, Wia joŋ u zile ku-la pila a joŋ la haachɛba
chɛla, a leŋ la kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ. 17 Ni-bala
haachɛ wiaa nɛ leŋ suuŋ laa dunia tii. Wialiŋ
Yesu Kirisito duŋduŋa si ŋaa pila, ba ha yuga
kii ni-bala-la haachɛ-la ti̱miŋ. Wia to Yesu lɛ nɛ
a fála nennige woruŋ, a leŋ la kɛŋ tuɔ-pula u
sipaaŋ chɔgita. Nialiŋ si laa kiaa deeŋba, ba
jaŋ kɛŋ miisiŋ (a dii dunia) a tiŋ Yesu Kirisito
wiaa.

18 Ni-bala haachɛ si wuo leŋ nuu-kala laa
cheeriŋ Wia teeŋ ŋii, ŋii nɛ ni-bala tuɔ-pula
wu-ŋaalaa ma jaŋ wuo leŋ di nuu-kala kɛŋ tuɔ-
pula Wia sipaaŋ a kɛŋ miisiŋ. 19 Ni-bala si via
Wia niiŋ nɛ ŋaa niaa yugɛ a ŋaa haachɛ tiŋŋaa.
Ŋii titia nɛ ni-bala si to Wia niiŋ nɛ wuo ŋaa
niaa yugɛ a kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 20 Wialiŋ
Moosis fa si bile di niaa tuto nɛ ku wasa leŋ
haachɛ purikɛ dunia lɛ. Ama haachɛ-la si ku
wasa purikɛ, ŋii nɛ Wia ma faasa fála nennige
a wasa pɛla lɛ woruŋ. 21 Haachɛ si kɛŋ doluŋ
a laa dunia dii, ŋii nɛ kɛŋ suuŋ kaa kɔ. Wia ma

saa kɛŋ la miisiŋ doluŋ a fá dunia niaa nennige a kieli, a pɛba lɛ. U to la Tiina Yesu Kirisito tuɔ-pul wu-ŋaalaa lɛ nɛ a leŋ la kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, a kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ.

6

Wii-chuɔlɛ liiŋ fonuŋ bubuɔŋ

1 Bɛɛ nɛ saa la jaŋ bul? La haa ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ di Wia faasa fifála nennige a pɛla lɛ
koo? 2 Ai, la si liisɛ la titia wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ
lɛ ŋii, ɛɛ nɛ la jaŋ bira ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ? 3 Ma
kala jima ari ba si foma Wii-chuɔlɛ liiŋ Yesu
Kirisito doluŋ lɛ ŋii, u si suu ŋii, ma ma suba
nɛ. 4 Ba si fola Wii-chuɔlɛ liiŋ ŋii, u naga la duu
kala suba nɛ ba joŋo hugi. Ba ŋaa ŋii di la wuo
jiŋ ari Kirisito si sii suuŋ lɛ ŋii u Nyimma doluŋ
lɛ, la ma wuo kɛŋ mii-faliŋ a tuto woŋbii dɔŋ.

5 La duu kala si suba ŋii, la kala ma jaŋ bira
sii suuŋ lɛ. 6 La jima ari ba si kɛŋ Kirisito
kpaasɛ daa-gɛsɛɛ nyuŋ ŋii u suu, ba kpaasu ari
la wu-bɔŋŋɔɔ kala nɛ. U ŋaa ŋii a wuo yuo dii
dol-la la fa si kɛnɛ a ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ nɛ, di
la bira sí haachɛ yosuŋ ŋaa. 7 Di nuu-kala nɛ
suba, Wia liisu u haachɛ lɛ nɛ. Nuu-kala bira bi
jaŋ joŋ cheeriŋ pu. 8 La laa dii ari la di Kirisito
kala si suba ŋii, la duu kala jaŋ sii suuŋ lɛ a kɛŋ
miisiŋ. 9 La jima ari Wia si chisɛ Kirisito suuŋ
lɛ ŋii, u bira bi jaŋ suu, ŋii wiaa suuŋ bira buu
wuo. 10 U si suu ŋii, bala duŋduŋ nɛ u suu. U
suba duu kɛŋ haachɛ doluŋ nɛ chei. U si sii
suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ ŋii, u joŋ u miisiŋ a pi Wia
nɛ. 11 Ŋii wiaa u maga di ma biinɛ ma titia lɛ ari

ma ma suu haachɛ wiaa nɛ, a joŋ ma miisiŋ a
pi Wia, bɛɛ wiaa ma di Kirisito kala ŋaa kubala
nɛ.
12 Ma saa sí leŋe di haachɛ tii ma yaraa, di
ma to u niiŋ lɛ a ŋiŋaa ma titia tuɔtɔrɛ wu-
ŋaalaa. 13 U bi maga di ma joŋ ma yaraa
naŋdaasiŋ dɔŋsuŋ pi haachɛ a kaa ŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ. Ama má joŋ ma titia pi Wia. Ma-na
nagɛ nialiŋ si sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ nɛ. Má
saa joŋ ma yaraa naŋdaasiŋ kala a pi Wia duu
wuo leŋ di ma ŋaa tuɔ-pul wiaa. 14 Haachɛ bira
bima wuo, bɛɛ wiaa Wia lahɔrimɔ lɛ nɛ ma kɛŋ
miisiŋ, wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto dee.

La ŋaa Wia yosuŋ nɛ lɛɛlɛ

15 La si kɛŋ miisiŋ Wia lahɔrimɔ lɛ, wialiŋ
Moosis fa si bile di niaa tuto lɛ dee, u ŋii wiaa
saa la ŋiŋaa wu-bɔŋŋɔɔ koo? Ai, u bi woŋbii
ŋaa. 16 Ma jima di ma nɛ joŋ ma titia a pi nuu
a tuto u niiŋ lɛ, ma ŋaa nii-la ma síi to yosuŋ
nɛ. Di ma nɛ joŋ ma titia a hɛ haachɛ nisiŋ lɛ,
ma jaŋ suu. Di ma nɛ biraa to Wia niiŋ ma lɛ,
ma jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 17 Ama laa
lɔllɛ Wia ari ma nialiŋ fa si ŋaa haachɛ yosuŋ,
ma lɛɛlɛ joŋ ma tuɔŋ kala aa to Wia wialiŋ ba
si dagɛma di maa to. 18 Wia si liisɛma haachɛ
nisiŋ lɛ ŋii, ma miira ku kɛŋ ma titia a kaa ŋaa
tuɔ-pul kɛnnɛ yosuŋ nɛ. 19 Mi si bul yosuŋ wiaa
ŋii, u ŋaa wu-kaa-magisii nɛ mi magisɛ, di ŋii
dee ma bi u bubuɔŋ wuo jiŋ. Ma fa si joŋ ma
titia a hɛ disinniŋ ari wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ, ŋii
titia nɛ ma maga di ma lɛɛlɛ joŋ ma naŋdaasiŋ
kala a hɛ tuɔ-pul wu-ŋaalaa lɛ, di ma bira sí
disinniŋ kɛŋ aŋ kɛŋ tuɔ-pula.

20 Bua-la lɛ ma fa si joŋ ma titia hɛ haachɛ
nisiŋ lɛ a ŋaa u yosuŋ, ma fa laa ma titia nɛ
tuɔ-pul wiaa ŋaaniŋ lɛ. 21 Wiaa deeŋba ma fa
síi ŋaa, nyuuru bɛɛ nɛ ma na? Wialiŋ miira
ŋaa hiisiŋ kɛŋma nɛ lɛɛlɛ. Ba didɛriŋ nɛ saa
ŋaa suuŋ. 22 Ama lɛɛlɛ Wia laama ta nɛ haachɛ
nisiŋ lɛ. Ma ŋaa Wia yosuŋ nɛ lɛɛlɛ. Ma
nyuuruŋ nɛ, ma bira si bi disiŋ kala kɛnɛ, ma
saa jaŋ kɛŋ miisi-la si bi dɛrɛ. 23 Time-la ba si
yie joŋo ti̠ŋ haachɛ nɛ ŋaa suuŋ. Ama Wia zile
ku-la u si joŋo pila nɛ ŋaa miisi-la si bi dɛrɛ, a
tiŋ la Tiina Yesu Kirisito wiaa.

7

*Wia Diŋ-zɔŋ-la pila doluŋ di la ŋaa wialiŋ síi
tɔrɛ Wia tuɔŋ*

1 Mi naaŋbiiriŋ, ma ŋaa nialiŋ si jiŋ wialiŋ
Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto nɛ. Ma
jima ari nuhuobiine yie magɛ duu tuto wialiŋ
ba si bile nɛ duu nɛ hɛ u miisiŋ lɛ, see duu suba.
2 Di haala nɛ kɛŋ bala, u bala nɛ tiiu. U yie
magɛ duu tuto u bala niiŋ nɛ, bua-la lɛ u bala si
hɛ u miisiŋ lɛ. Di u bala-la nɛ suba, haal-la laa
u titia nɛ u bala nisiŋ lɛ. U bira bi u bala niiŋ
to. 3 Di u bala nɛ ha hɛ u miisiŋ lɛ, ka u viau aŋ
mu jaa baal dɔŋ, u juu baal-la u si via haachɛ
lɛ nɛ. Ama di u bala nɛ suba, u laa u titia nɛ
u bala-la si suba nisiŋ lɛ. Di u nɛ jaa baal dɔŋ
maa, u bira bi u bala-la si suba haachɛ lɛ jua.

4 Mi naaŋbiiriŋ, ŋii titia nɛ ma ma nagɛ. Ma
suu wialiŋ ba si bile di niaa tuto tuɔŋ nɛ, bɛɛ
wiaa Kirisito si suu ŋii, ma duu kala nɛ suba.
Lɛɛlɛ nuu dɔŋ nɛ tiima, nii-la si sii suuŋ lɛ. U

ŋaa ŋii di la wuo tiŋ tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ a pi Wia nɛ.
5 Bua-la la síi to la tuɔtɔrɛ wu-ŋaalaa hariŋ,
wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto nɛ fa
ŋaa di sima kɛŋla di la kɛŋ la yaraa ŋiŋaa wu-
bɔŋŋɔɔ, wialiŋ si jaŋ kɛŋla mu hɛ suuŋ bua lɛ.
6 Ama lɛɛlɛ Wia liisɛla wialiŋ Moosis fa si bile
lɛ di niaa tuto. La tuɔtɔrɛ wu-ŋaala-la fa kɛŋla
kaa ŋaa yosuŋ nɛ. Ba lɛ nɛ la suu. Lɛɛlɛ la wuo
tuto woŋbii dɔŋ nɛ, a tiŋ tiŋtiŋŋaa aa pi Wia.
Wia Diŋ-zɔŋ-la nɛ dagɛla ŋii, wialiŋ Moosis fa
si ŋmuŋsa bil di niaa tuto dee.

Wialiŋ Moosis fa si bile nɛ dagɛ haachɛ si nagɛ ŋii

7 Bɛɛ nɛ saa laa chɛ di la bul? Wialiŋ Moosis
fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto ŋaa haachɛ wiaa
nɛɛ? Ai, ŋii dee. Ama wialiŋ Moosis fa si bile nɛ
leŋe mi jiŋ haachɛ si nagɛ ŋii. Di wialiŋ Moosis
si bile nɛ fa bi daga a bul di la sí wialiŋ ba síi
kisu hiɛnu, mi fa bi jaŋ jiŋ ari u ŋaa haachɛ
nɛ. 8 Ama wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto si hɛ dimɛ ŋii, haachɛ na woŋbiiŋ duu
nyisɛmi hɛ di mi hihiɛnɛ wialiŋ ba síi kisu. Di
wialiŋ Moosis fa si bile wiaa dee, haachɛ-na fa
ŋaa ku-suu nɛ. U fa bi dol kɛnɛ. 9 Bua-la lɛ mi
fa ha si bi wialiŋ Moosis fa si bile jiŋ, mi fa hɔnɔ
nɛ ari yarifiɛlaa. Ŋii nɛ mi ku jiŋ wialiŋ Moosis
fa si bile di niaa tuto. Mi si ku jiŋ wialiŋ ŋii,
haachɛ fa si nagɛ ni-suuŋ mi teeŋ, u miira ku
kɛŋ doluŋ a ŋaa mi miira nagɛ ni-suu. 10 Wialiŋ
Moosis fa si bile fa maga di ba leŋ di mi hɔŋ ari
yarifiɛlaa, ama ba miira ŋaa mi nagɛ ni-suu nɛ.
11 Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto

si hɛ dimɛ ŋii, haachɛ na woŋbiiŋ duu nyisɛmi
a hɛ suuŋ bua lɛ. 12 Wialiŋ Moosis fa si bile di
niaa tuto saa bi disinniŋ kɛnɛ, wii-la kala si hɛ
wialiŋ tuɔŋ ma bi disinniŋ kɛnɛ. Ba kala ŋaa
wutitii nɛ a zɔŋ. 13 Wii-la si ŋaa wu-zɔŋ nɛ saa
ŋaa mi suu koo? Ai, ŋii dee. Haachɛ nɛ ŋaa
mi suu. U kɛŋ wialiŋ si zɔmɔ nɛ a kaa ŋaa mi
suu. U ŋaa ŋii di la wuo jiŋ haachɛ si nagɛ ŋii.
Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa di niaa tuto, ŋaa la
jiŋ ari haachɛ bɔmɔ nɛ kiŋkɛŋ.

Wia nɛ laala haachɛ nisiŋ lɛ a tiŋ Yesu wiaa

14 La jima ari wialiŋ Moosis fa si bile ŋaa
Wia Diŋ-zɔŋ-la niiŋ wiaa nɛ. Ama mi-na ŋaa
nuhuobiiŋ nɛ, nii-la yaraa si jaŋ pua. Haachɛ
kɛŋmi nɛ mi ŋaa u yoŋ. 15 Mi bi jiŋ wii-la kala
si kɛŋmi, bɛɛ wiaa mi bi wii-la mi si cho di mi
ŋaa ka ŋaa, ama wii-la mi si bi cho nɛ mii ŋaa.
16 Mi síi ŋaa wii-la mi si bi cho di mi ŋaa, u
daga ari mi sɛyɛ ari wialiŋ Moosis fa si bile
zɔmɔ nɛ. 17 Ŋii wiaa mi titia dee bi wii-la ka
ŋaa. Haachɛ-la si hɛmi lɛ nɛ níi ŋaa. 18 Mi
si kɛŋ nuhuobiine yaraa ŋii, mi jima ari wu-
zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ bimi lɛ hɛ. Mi fa cho di mii ŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ nɛ, a ŋaa lulɔl. 19 Wu-zɔmɔ-la mi si
cho di mii ŋaa, mi bibaa ŋaa, ama wu-bɔmɔ-la
mi si bi cho di mii ŋaa, ba nɛ mii ŋaa. 20 Mi si
ŋaa wii-la mi si bi cho di mii ŋaa, u naga ari mi
dee bi ŋaa, ama haachɛ-la si hɛmi lɛ nɛ ŋaa.

21 Mi lɛɛlɛ na ari mi nagisiŋ nɛ ŋii. Di mi
níi chɛ mi ŋaa wii-la si zɔmɔ, wii-la si bi zɔŋ
yie hɛ mi nyuŋ lɛ. U nɛ saa mi yie ŋaa. 22 Mi
cho wialiŋ Wia si daga nɛ mi tuɔŋ lɛ, a cho di

mii ŋaaba. 23 Ama mi na ari wu-tanii nɛ miira
hɛmi lɛ aa tiŋ, a kɛŋ mi tuɔbiiŋ-zɔmɔ-la baa yuo
dɔŋɔ. Wiiŋ deeŋ leŋe mi ŋaa haachɛ-la si hɛmi
lɛ yoŋ nɛ a tuto u niiŋ wiaa lɛ. 24 Mi lɛlɛ nɛ.
Wialiŋ si hɛmi lɛ kɛŋmi kaa mu suuŋ bua nɛ.
Kubɛɛ nɛ jaŋ laami ba lɛ? Wia nɛ jaŋ wuo laami
wiaa deeŋba lɛ a tiŋ la Tiina Yesu Kirisito wiaa.
25 Mii lɔllu woruŋ. Mi titia doluŋ lɛ, mi jaŋ to
Wia niiŋ wiaa ari mi tuɔbiinaa duŋduŋa, ka di
mi yaraa maa to haachɛ niiŋ.

8

Má leŋ la joŋ la nyuŋ hɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la wiaa lɛ

1 Di la di Kirisito kala nɛ ŋaa kubala, Wia bira
bi jaŋ dii la sariya a joŋ cheeriŋ pila. 2 La di
Yesu Kirisito si ŋaa kubala ŋii, u Diŋ-zɔŋ-la joŋ
miisiŋ pila. U laala ta nɛ haachɛ ari suuŋ nisiŋ
lɛ. 3 Wialiŋ Moosis fa si bile, bila lɛ wuo pɛ, bɛɛ
wiaa la yaraa bi doluŋ kɛnɛ. Ama wialiŋ ba si
bi wuo ŋaa, Wia wuo ŋaaba nɛ. Ba nɛ ŋla: U
si chɛ u liisɛ nuhuobiine haachɛ lɛ, u ta u titia
Bie u ku tuu. U yaraa nagɛ la yaraa, duu laa
la haachɛba ta. U si ŋaa ŋii, Wia wuo dɔgisɛ
haachɛ. 4 U ŋaa ŋii di la wuo kɛŋ doluŋ a ŋiŋaa
wialiŋ Moosis fa si bile di niaa tuto. La nialiŋ si
bi la yaraa doluŋ lɛ ka to aŋ tuto Wia Diŋ-zɔŋ-
la doluŋ lɛ, la wuo ŋaa wutitiiba-la Moosis fa
si bile di laa ŋaa. 5 Nialiŋ kala síi to ba yaraa
doluŋ lɛ, ba joŋ ba nyuŋ kala a hɛ ba yaraa
wu-ŋaalaa lɛ nɛ, ama nialiŋ kala ma síi to Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, ba ma joŋ ba nyuŋ kala a
hɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la si cho wialiŋ lɛ nɛ. 6 Di la

nɛ joŋ la nyuŋ a hɛ la yaraa wu-ŋaalaa lɛ, la
jaŋ suu, ama di la nɛ joŋ la nyuŋ a hɛ Wia Diŋ-
zɔŋ-la wu-ŋaalaa lɛ, la jaŋ kɛŋ miisiŋ a hɔŋ ari
yarifiɛlaa, 7 bɛɛ wiaa di nuu nɛ joŋ u nyuŋ kala
a hɛ u yaraa doluŋ lɛ, u ŋaa Wia diŋdɔŋ nɛ. U
bi chɛ duu to wialiŋ Wia si daga, u paala bi wuo
to. 8 Nialiŋ síi to ba yaraa wu-ŋaalaa lɛ, ba bi
wialiŋ Wia si cho wuo ŋaa.

9 Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la si hɛma lɛ ŋii, ma-na
bi ma yaraa wu-ŋaalaa lɛ ka to, maa to wialiŋ
Wia Diŋ-zɔŋ-la si daga nɛ. Di Wia Diŋ-zɔŋ-la
tuo nuu-kala lɛ, u bi Kirisito kuŋ ŋaa. 10 Di
Kirisito nɛ hɛma lɛ, ma yaraa namia ha jaŋ suu
a tiŋ ma haachɛba wiaa. Ama Wia Diŋ-zɔŋ-la
si hɛma lɛ, u nɛ pima miisiŋ, bɛɛ wiaa ma kɛŋ
tuɔ-pula nɛ Wia sipaaŋ. 11 Wia nɛ chisɛ Yesu
suuŋ lɛ. Di u Diŋ-zɔŋ-la nɛ hɛma lɛ, u jaŋ chisɛ
ma yara-la si jaŋ pua suuŋ lɛ di ma kɛŋ miisiŋ,
ari u si chisɛ Yesu suuŋ lɛ ŋii. U jaŋ to u Diŋ-
zɔŋ-la si hɛma lɛ nɛ a ŋaa ŋii.

12 Ŋii wiaa mi naaŋbiiriŋ, u bi maga di nuu-
kala fugɛla di la tuto la yaraa wu-ŋaalaa lɛ.
13 Di ma nɛ to ma yaraa wu-ŋaalaa lɛ, ma jaŋ
suu. Ama di ma nɛ via ma yaraa wu-ŋaalaa,
ma jaŋ kɛŋ miisiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ.
14 Nialiŋ kala síi to Wia Diŋ-zɔŋ-la niiŋ wiaa,
ba ŋaa Wia biiriŋ nɛ. 15 Wia bi ŋaa di ma nagɛ
yosuŋ a bira fifá fawulluŋ, ama u Diŋ-zɔŋ-la
leŋe ma ŋaa u biiriŋ nɛ. Di la níi yiru, la wuo
kɛnu yirɛ “la Nyimma”. 16 Wia Diŋ-zɔŋ-la ari
la tuɔbiinaa kala yie dagɛ ari la ŋaa Wia biiriŋ
nɛ. 17 La si ŋaa Wia biiriŋ ŋii, Wia joŋ kiaa nɛ a
billa lɛ, kialiŋ kala Wia si joŋo bil Kirisito lɛ, la

ma jaŋ tiiba. Di la di Kirisito kala nɛ na hɛɛŋ, la ma jaŋ laa yiri-la Kirisito si jaŋ laa.

Yiri-la la si jaŋ laa Wia teeŋ

18 Mi bee na ari hɛɛŋ deeŋ mi síi na bi jaŋ
wuo kaa magisɛ yiri-la la si jaŋ laa. 19 Dunia
kuŋ-kala níi gbɛru a kpil digilaa di ba na bua-
la lɛ Wia biiriŋ si jaŋ laa yiriŋ. 20 Tiŋtimii-la
dunia kiaa si maga di ba tiŋ, ba tima lɔl nɛ. Ba
titia tuɔtɔruŋ lɛ dee ba lɔl ŋii, ama Wia nɛ ŋaa
ba lɔl. Ari ŋii kala Wia ha leŋe ba kɛŋ yiɛlaa,
21 bɛɛ wiaa Wia jaŋ laaba ta a liisɛba suuŋ bua
lɛ. Wia biiriŋ si jaŋ kɔ a laa yiriŋ ŋii a tii ba
titia, ba ma jaŋ tii ba titia ŋii a ma kɛŋ yiriŋ.
22 La jima ari dunia kiaa kala haa huuni nɛ,
ari haala síi chɛ duu lul aa huuni ŋii. 23 Dunia
kiaa duŋduŋa dee, ama la ma nialiŋ Wia si laa
sipaaŋ joŋ u Diŋ-zɔŋ-la hɛla lɛ, la maa huuni nɛ
la tuɔŋ lɛ duu kɛŋ la yaraa birimɛ [di la chaasa
ŋaa u biiriŋ] a laa yiriŋ.
24 Wia si laala ta ŋii, la kɛŋ yiɛlaa. Di la nɛ
na wialiŋ la síi yiɛlu, u bira bi maga di la yiyiɛlɛ
wii. Di nuu nɛ yiɛlɛ kuŋ, di u nɛ nau, u jaŋ bira
yiyiɛlɛ ku-la wiaa? Ai. 25 Ama di la níi yiɛlɛ
wialiŋ la ha si bi na, la kɛŋ kenyiri a gbigbɛrɛ.
La si yie kɛŋ yiɛlaa ŋii a kɛŋ kenyiri, 26 ŋii
titia nɛ Wia Diŋ-zɔŋ-la ma yie kɔ a pɛla lɛ a tiŋ
la si bi doluŋ kɛnɛ di la pɛ la titia lɛ. La paala
bi jiŋ ŋii u si maga di la chuɔlɛ Wia. Ama Wia
Diŋ-zɔŋ-la titia sul Wia a pipila. U si yie susul
Wia ŋii aa huuni ŋii, la bi jaŋ wuo kɛŋ niiŋ a
dagɛ, ama 27 Wia na nuhuobiine tuɔŋ kala nɛ a
ma jiŋ Wia Diŋ-zɔŋ-la síi huuni ŋii bubuɔŋ, bɛɛ

wiaa Wia Diŋ-zɔŋ-la síi sul Wia a pi Wia niaa
ŋii, Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u yie susul ŋii.
28 Nialiŋ Wia si tuɔsa di ba ŋaa u niaa, ba
chou nɛ. Niaa deeŋba teeŋ Wia ŋaa wii-kala
birimɛ wu-zɔŋ nɛ a piba. 29 Nialiŋ Wia si laa
sipaaŋ liisɛ, u liisɛba duu kɛŋba birimɛ di ba
nagɛ u titia Bie nɛ, a leŋ u Bie ŋaa ba kala
kuhiaŋ. 30 Wia yirɛ nialiŋ u fa si laa sipaaŋ
liisɛ di ba ŋaa u niaa nɛ. U si yirɛba ŋii, ba kɔ
u teeŋ. Ba si kɔ ŋii, u leŋe ba kɛŋ tuɔ-pula u
sipaaŋ. Nialiŋ ma si kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, u
leŋe ba ma pɛ laa u yiriŋ.

Kuŋ-kala tuo si jaŋ wuo liisɛmi ŋii Kirisito si chomi lɛ

31 Di la nɛ jiŋ wiaa deeŋba kala, bɛɛ nɛ bira
ka di la bul? Di Wia nɛ chiŋ la hariŋ, kubɛɛ
ma nɛ bira kɛŋ doluŋ a kiila? 32 Wia paala bi
u titia Bie kaa laa niaa teeŋ. U joŋu hɛ niaa
nisiŋ lɛ nɛ di ba kpuu a tiŋ la wiaa. U si wuo
ŋaa ŋla, ma bi jiŋ ari u jaŋ wuo chaasa joŋ kuŋ-
kala ma pɛ pila koo? 33 Kubɛɛ nɛ saa jaŋ bira
joŋ cheeriŋ a pi nialiŋ Wia si liisa? Nuu tuo,
bɛɛ wiaa Wia titia nɛ leŋe ba kɛŋ tuɔ-pula u
sipaaŋ. 34 Kubɛɛ ma nɛ bira jaŋ wuo dii ba
sariya a dɔgisɛba? Nuu tuo, bɛɛ wiaa Kirisito
suba nɛ, aŋ bira sii suuŋ lɛ a kɛŋ miisiŋ a hɔŋ
Wia sɛmɛ, ni-duoŋ di-hɔnuŋ, a sul Wia pipila
duu pɛla lɛ. 35 Kirisito si chola ŋii, bɛɛ kuŋ nɛ
jaŋ bira ŋaa di Kirisito síla cho? Wahala koo
wu-juulaa, koo di ba to la naasiŋ dudɔgisɛla,
koo di losuŋ kpula, koo di la bi gɛnniŋ kɛnɛ
di la laalɛ, koo di wu-bɔŋ nɛ gbɛrɛla, koo di la
nɛ jaŋ suu? Wiaa deeŋba kuŋ-kala bi jaŋ wuo

ŋaa di Kirisito bira síla cho. 36 Ba ŋmuŋsɛ Wia
teniŋ tuɔŋ a bul ŋla nɛ:
“A tiŋ ŋ wiaa, laa gbɛrɛ suuŋ nɛ tapulii-na kala.
Ba yie beŋla ari la nagɛ piesee nɛ ba si kaa lii
di ba kpu.”
37 Ari ŋii kala, di wiaa deeŋba kuŋ-kala nɛ ku
juula, la yie wuo yuo dii nɛ a tiŋ nii-la si chola
wiaa. 38-39 Wiiŋ deeŋ tuo kaa lɛrɛ, mi jima kuŋ-
kala tuo si jaŋ wuo liisɛmi ŋii Kirisito si chomi
lɛ. Suuŋ, koo miisiŋ, koo Wia tiŋdaaraa, koo
Wia bii-zɔŋŋɔɔ ari Wia bii-bɔŋŋɔɔ, koo kialiŋ
kala si hɛ dimɛ lɛɛlɛ, koo kialiŋ si jaŋ to hariŋ
kɔ, kialiŋ si hɛ wia nyuŋ a kɛŋ doluŋ, koo kialiŋ
si kɛŋ doluŋ a hɛ tiŋteeŋ lɛ. Wia si to la Tiina
Yesu Kirisito lɛ a chola ŋii, dunia kuŋ-kala tuo
si jaŋ wuo liisɛla chonu-la lɛ.

9

Wia fa liisɛ Iziral tiŋŋaa di ba ŋaa u niaa

1 Mi síi chɛ di mi bul wii-la ŋaa wutitii nɛ. Mi
si ŋaa Kirisito nuu ŋii, mi bi wiaa nyia. Wia
Diŋ-zɔŋ-la síi beŋ mi tuɔbiinaa ŋii, u ma leŋe
mi jiŋ ari mi bi wiaa ka nyia. 2 Mi tuɔŋ faasa
chei nɛ a tiŋ mi titia niaa wiaa. Uu walimɛmi
kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ. 3 Mi fa cho di Wia ŋmiɛsa hɛmi
lɛ nɛ a kɛŋmi pɔrɛ Kirisito teeŋ, aŋ laa mi
naaŋbiiriŋ ari mi doho niaa kala ta. 4 Niaa
deeŋba nɛ ŋaa Iziral tiŋŋaa, nialiŋ Wia si liisa.
U leŋe ba nɛ ŋaa u biiriŋ a laa u yiriŋ. Ba di Wia
bil niiŋ a pi dɔŋɔ, Wia leŋ Moosis ŋmuŋsɛ wiaa
piba di ba tuto, a dagɛba Wia chuɔluŋ woŋbiiŋ,
a bul duu jaŋ ŋaa wiaa pipiba. 5 Ba nɛ ŋaa la
naabalimaba doho niaa Wia si liisa. Ba si lul

Kirisito maa, u ma fa ŋaa la naabalimaba doho nuu nɛ. U-na Kirisito nɛ kii kuŋ-kala. Má leŋ di la dɛnnɛ Wia bua-na kala lɛ a kaa mu wuu. Ami.

6 Ama u bi naga ari Wia si si u jaŋ ŋaa wii-
la u via nɛ, bɛɛ wiaa Iziral doho niaa kala dee
Wia leŋ ba ŋaa u niaa. 7 Abiraham doho niaa
ma kala dee bi Wia niaa ŋaa, ama Aizik doho niaa duŋduŋa nɛ ŋaa Abiraham doho niaa titia.
8 Wiiŋ deeŋ daga ari nuu-kala doho bi Wia niaa
doho ŋaa, see biiri-la Wia si bula di ba lul, ba
nɛ u beŋ ba ŋaa u doho niaa titia. 9 U fa si bul
wiaa a tigɛ bile ba si jaŋ lul lɛ, ŋla nɛ u fa bul:

"Mi jaŋ miira kɔ bua deeŋ titia lɛ hariŋ jina,
di ŋ haala Saara lul baal."

10 Ŋii ma duŋduŋa dee. Ribɛka ma si lul
biiriŋ balia-la, ba nyimma ŋaa kubala nɛ, u
nɛ la naabalima Aizik. 11-12 Ka di Ribɛka-na
lul daaliɛri-la, biiri-la ha bi wu-zɔŋ koo wu-bɔŋ kala ŋaa, ka Wia bula pu a bul,

"Ŋ si jaŋ lul biiri-la, kuhiaŋ jaŋ tima pipi kubie."

Ŋii daga ari Wia tuɔtɔruŋ lɛ nɛ u yirɛ u niaa a
tuɔsɛba, u bi naga ari ba si ŋaa wialiŋ nɛ tii u
tuɔsɛba. U si yirɛba nɛ tii ba ŋaa u niaa. 13 Ba
bira ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul ŋla nɛ:

"Mi cho Jekɔb aŋ bɛrɛ Isɔ."

Wia kɛŋ wutitii nɛ

14 Bɛɛ nɛ saa la jaŋ bul? La jaŋ wuo bul di
Wia bi wutitii kɛnɛɛ? Ai. 15 Wia fa bula pi
Moosis a bul,

"Nialiŋ mi si liisa di mi pɛba lɛ, mi jaŋ pɛba lɛ.

Nialiŋ ma mi si liisa di mi fába nennige, mi jaŋ
fába nennige.”
16 Wiiŋ deeŋ saa bi naga nuhuobiine si cho
wialiŋ a wiwalimɛ duu ŋaaba nɛ tii, ama Wia
si fála nennige nɛ tii, 17 bɛɛ wiaa ba ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ Feero lɛ ari Wia bula pu
a bul,
“Wii-la si tii mi leŋ ŋ dii kuoruŋ nɛ ŋla:
mi ŋaa ŋii di mi wuo toŋ lɛ nɛ a dagɛ mi
doluŋ,
di ba yirɛ mi yiriŋ dunia kala lɛ.”
18 Nialiŋ saa Wia si liisa duu fába nennige, uu
fába nennige nɛ. Nialiŋ ma u si liisa di ba kɛŋ
nyu-duoŋ a tiŋ ba haachɛba wiaa, u leŋe ba ma
kɛŋ nyu-duoŋ nɛ.
19 Ma dɔŋɔ saa jaŋ wuo piɛsɛ a bul, “Di Wia
níi ŋaa ŋii, ɛɛ nɛ saa u jaŋ wuo joŋ cheeriŋ a pi
niaa? Kubɛɛ nɛ saa jaŋ wuo kɛŋ kenyiri di Wia
kɛnu birimɛ?”
20 Kubɛɛ nɛ kaŋ, ŋ-na nuhuobiine di ŋ laa
wiaa bul Wia niiŋ lɛ? Ku-la ba si ŋaa, u jaŋ
wuo piɛsɛ nii-la si ŋaau a bul, “Bɛɛ nɛ tii ŋ
ŋaami mi nagɛ ŋla?” 21 Pupoi-mɛɛrɛ jaŋ wuo
lɔgɛ churuŋ a kaa mɛ pupoi-zɔmuŋ, a bira wuo
lɔgɛ a mɛ pupoi-lɔruŋ. Di pupoi-mɛɛrɛ nɛ cho
ŋii, u jaŋ wuo ŋaa. 22 Ŋii titia nɛ Wia ma jaŋ
wuo ŋaa niaa lɛ. Niaa dɔŋsuŋ hɛ dimɛ a nagɛ
pupoi-kpaaniŋ si maga di ba ŋmoo yɛrɛ, ka Wia
kɛŋ kenyiri a nyalimɛ ŋii kala halii. U fa jaŋ
wuo na baaniŋ ba nyuŋ a dagɛ u doluŋ, ka
u wuo nyalimɛ 23 a tiŋ nialiŋ si nagɛ pupoi-
zɔŋŋɔɔ wiaa, niaa deeŋba nennige nɛ u fifá. U
laa sipaaŋ liisɛba di ba dii u yiri-bal-la. Ba nɛ u

dagɛ u yiri-baliŋ pa. 24 La nɛ nialiŋ u si liisa, la
kala dee bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa, la dɔŋsuŋ ma ŋaa
nialiŋ si bi J̱u̱u tiŋŋaa ŋaa nɛ. 25 Ba bul ŋla nɛ
Wia teniŋ sɛmɛ dɔŋɔ ba síi yirɛ Hoziya a bul,
“Nialiŋ si bi mi niaa ŋaa,
mi jaŋ yirɛba mi niaa.
Nialiŋ ma mi fa si bi cho,
mi jaŋ yirɛba mi ni-chooloo.
26 Lee-la titia ba fa si bula pi niaa ari ba bi Wia niaa ŋaa,
lee-la nɛ ba jaŋ yirɛba Wii-titii biiriŋ.”
27 Azaaya fa ŋaa nii-la síi bul wiaa, Wia Diŋ-
zɔŋ-la doluŋ lɛ nɛ. U ma fa heele bul a
tigɛ Iziral niaa lɛ a bul, “Di Iziral tiŋŋaa nɛ
paala faasa yuga a nagɛ hagili-buŋbugulo si
piŋ mugi-baliŋ niiŋ, ba tuɔŋ niaa baŋmɛnɛ
duŋduŋa nɛ Wia jaŋ laa ta, 28 bɛɛ wiaa chɛɛ
dɔŋ la Tiina Wia jaŋ ŋaa ŋii u fa si bula pila. U
bi jaŋ dieni ka di u chei dunia niaa.” 29 Ŋla nɛ
Azaaya ma fa bira bul di Wia jaŋ ŋaa maachie.
U fa si,
“Di Wia nɛ fa bi la naabalima doho niaa baŋmɛnɛ leŋe,
la kala fa jaŋ suu,
a nagɛ Sɔdɔm ari Gɔmɔra niaa kala si suu ŋii.”

Iziral tiŋŋaa dɔŋsuŋ bi tuɔ-pula kɛnɛ Wia sipaaŋ

30 Wii-la didɛriŋ nɛ ŋla: Nialiŋ si bi J̱u̱u
tiŋŋaa ŋaa fa bi chɛ di ba kɛŋ tuɔ-pula Wia
sipaaŋ. Ba nɛ miira ku kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ
a tiŋ ba yarida wiaa. 31 Ka Iziral niaa fa faasaa
chɛ di ba kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ aa to wialiŋ

Moosis fa si bile di niaa tuto. Ama ba bi wialiŋ
wuo tuto di ba kɛŋ tuɔ-pula-la Wia sipaaŋ.
32 Bɛɛ nɛ tii ba bi tuɔ-pula-la na? Ba bi yarida
kɛnɛ di ba na tuɔ-pula-la Wia sipaaŋ, bɛɛ wiaa
ba faa chɛ di ba kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ a tiŋ
wialiŋ ba síi to nɛ. Ba joŋ ba naasiŋ a ŋmoo
tabii-la si ŋaa niaa sisiɛru nɛ. 33 Ba ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ tabii-la lɛ nɛ a bul,

"Bee na, mi joŋ tabii-la si jaŋ leŋ di niaa gɛrɛ
a bil lee-la ba síi yirɛ Zaayɔŋ.
Tabii-la ŋaa buŋ nɛ.
U jaŋ leŋ di niaa gɛrɛ titel.
Ama nuu-na kala si laa nii-la la síi yirɛ buŋ-la,
wiaa dii, u bi jaŋ hiisɛ u titia."

10

1 Mi naaŋbiiriŋ, mi tuɔŋ lɛ mi faasa cho di
Wia laa J̱uu tiŋŋaa ta nɛ. Mi yie chuɔlɛ Wia
piba ari siifiɛsiŋ nɛ. 2 Mi jima ari ba joŋ ba
nyuŋ kala hɛ Wia lɛ nɛ, ama ba bi Wia woŋbii-
titii-la jiŋ. 3 Ba bi jiŋ woŋbii-la Wia si yie leŋ ba
to a kɛŋ tuɔ-pula u sipaaŋ, aŋ chichɛ di ba to
ba titia woŋbiee. Ŋii nɛ tii ba bi ba titia joŋo hɛ
woŋbii-la Wia si yie to a leŋ niaa kɛŋ tuɔ-pula
u sipaaŋ. 4 Kirisito nɛ ŋaa wialiŋ kala Moosis
fa si ŋmuŋsa di niaa tuto didɛriŋ. Nii-la kala si
laa u wiaa dii jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ.

Nuu-na kala si yirɛ Wia, u jaŋ laau ta

5 Moosis fa ŋmuŋsa a tigɛ nialiŋ síi to wialiŋ
u si bile di niaa to a kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ, di
ba nɛ wuo to wialiŋ, ba jaŋ kɛŋ miisiŋ. 6 Wialiŋ
ba si bula Wia teniŋ tuɔŋ a tigɛ nialiŋ si kɛŋ

tuɔ-pula Wia sipaaŋ a tiŋ ba yarida wiaa nɛ ŋla:
Ba si, “Ma sí ma tuɔŋ lɛ biinu a piɛsɛ, ‘Kubɛɛ
nɛ jaŋ jil Wia-jaŋ (a kɛŋ Kirisito kaa ku tuu)?’
7 Koo ma bira sí piɛsu a bul di kubɛɛ nɛ jaŋ mu
lɛliŋ (a kɛŋ Kirisito kaa kɔ)?” 8 Ba si di Wia
wu-zɔmɔ-la kpagɛma nɛ. U hɛ ma niiŋ lɛ a hɛ
ma tuɔŋ maa. Wia wu-zɔmɔ-la la síi bul nɛ ŋaa
wu-zɔmɔ-la si tigɛ nialiŋ si laa Kirisito wiaa dii
a kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ. 9 Di ŋ nɛ jaŋ wuo
suri ŋ niiŋ a bul ari Yesu nɛ ŋaa ŋ Tiina, a laa
dii ari ŋ tuɔŋ ari Wia chisu suuŋ lɛ, Wia jaŋ
laaŋ ta, 10 bɛɛ wiaa di la nɛ kɛŋ la tuɔŋ a laa
Yesu wiaa dii, la jaŋ kɛŋ tuɔ-pula Wia sipaaŋ.
Di la nɛ kɛŋ la niiŋ ma bul di la laa u wiaa dii,
Wia jaŋ laala ta. 11 Wia teniŋ tuɔŋ, ŋla nɛ ba
bul: “Nuu-na kala si laa u wiaa dii, Wia bi jaŋ
hiisu.” 12 Ju̱u tiŋŋaa ari nialiŋ si bi Ju̱u tiŋŋaa
ŋaa, ba kala ŋaa kubala nɛ u teeŋ. U bi ba kaa
pɔrɛ. U ŋaa nuu-kala Tiina nɛ. Di nuu-kala nɛ
yiru, u jaŋ pɛ u tiina lɛ woruŋ. 13 Ŋla nɛ ba bul
Wia teniŋ tuɔŋ: “Nuu-na kala si yirɛ la Tiina
Wia yiriŋ duu laau ta, u jaŋ laau ta.”

14 Ama di ba nɛ bi u wiaa laa dii, ɛɛ nɛ ba
jaŋ ŋaa a yirɛ u yiriŋ duu laaba ta? Di ba nɛ
bira bi u wiaa nia, ɛɛ nɛ ba jaŋ ŋaa di ba laa
u wiaa dii? Di nuu ma nɛ saa bi u wiaa bula
piba, ɛɛ nɛ ba jaŋ wuo ŋaa nii? 15 Di Wia nɛ bi
niaa tima di ba bul u wiaa, ɛɛ nɛ ba jaŋ wuo
ŋaa bul u wiaa? Ba fa ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ
a bul, “Nialiŋ síi kɔ di ba bul Wia wu-zɔmɔ-la,
ba kɔ woruŋ nɛ.” 16 Nialiŋ kɔ nɛ a bul Wia wu-
zɔmɔ-la maa, ama nialiŋ si kɔ jegile nii wialiŋ,
ba dɔŋsuŋ bi wialiŋ to. Azaaya fa bira bul wiiŋ

deeŋ a bul, “La Tiina Wia, kubɛɛ nɛ hɛ dimɛ si
laa wialiŋ la si bula piba dii?” [17] Ŋ yie nii wii
nɛ a laa dii. Ba nɛ ŋaa wialiŋ si tigɛ Kirisito lɛ.
[18] Ama mi jaŋ piɛsɛ wiiŋ deeŋ: Ba bi Wia wu-
zɔmɔ-la niaa? Ba nia nɛ. Ba ŋmuŋsɛ Wia teniŋ
tuɔŋ a tigɛ Wia wu-zɔmɔ-la lɛ a bul,

“Ba bul wiaa deeŋba dunia lee-kala nɛ.
Dunia nuu-kala nɛ nii wiaa deeŋba.”

[19] Mi saa jaŋ bira piɛsɛ wiiŋ deeŋ: “Iziral
tiŋŋaa si nii wialiŋ, ba bi ba bubuɔŋ jiŋ?”
Moosis nɛ fa laa sipaaŋ bul wiiŋ deeŋ a bul di
Wia si,

“Mi jaŋ leŋ di niaa yaraa bieri nialiŋ si bi mi
niaa ŋaa wiaa.
Mi jaŋ bira leŋ di ma baaniŋ sii nialiŋ si bi wiaa
jiŋ wiaa.”

[20] Azaaya fa chaasa bul wiiŋ deeŋ a bul, Wia
si,

“Nialiŋ si bi mii chɛ, ba nami nɛ.
Nialiŋ ma si bi mi wiaa piɛsɛ, mi kɛŋ mi
titia dagɛba nɛ.”

[21] Ama u bul ŋla nɛ a tigɛ Iziral tiŋŋaa lɛ:

“Mi kɛŋ mi nisaa chagɛ nɛ a dieni aa yirɛba di
ba kɔ mi teeŋ,
ama ba bi sɛyɛ.
Ba viami nɛ. Ba bi sɛi di ba to mi niiŋ.”

11

Wia jaŋ fá Iziral tiŋŋaa nennige

[1] Ŋii-na saa Wia via u niaa nɛ koo? Ai, mi ma
titia ŋaa Iziral tiina nɛ, a ŋaa Abiraham doho
nuu a lii Bɛŋjamiŋ jaŋ niaa tuɔŋ. [2] Wia bi u niaa
via, nialiŋ u si laa sipaaŋ liisɛ. Ma bi wialiŋ

ba si ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ ka liisii? Wialiŋ
ba si ŋmuŋsa a tigɛ Ilaaja lɛɛ? Ba ŋmuŋsa ari
Ilaaja fa bul Iziral tiŋŋaa wiaa pi Wia a tiŋ ba
haachɛba wiaa. 3 U fa si,

“Mi Tiina Wia, ba kpu ŋ nialiŋ síi bul wiaa, ŋ
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ,
a ŋmoo korunu-la ba si saa piŋ a lo.
Mi duŋduŋa nɛ ka,
ba saa walimɛ di ba kpumi ma nɛ.”

4 Ilaaja si bul ŋii, bɛɛ nɛ Wia bira bula pu? U
si,

“Niaa bui balipɛ nɛ mi tii.
Niaa deeŋba kuŋ-kala bi vene-la ba síi yirɛ
Baal kpaara.”

5 Ŋii titia nɛ u nagɛ Iziral tiŋŋaa lɛ bua deeŋ lɛ.
Iziral tiŋŋaa baŋmɛnɛ Wia liisɛ a fába nennige
a pɛba lɛ. 6 U si liisɛba a fába nennige a pɛba lɛ
ŋii, u bi naga ba tiŋtiŋ-zɔŋŋɔɔ ba si tima wiaa
nɛ tii. Di u nɛ tiŋ niaa wu-zɔŋŋɔɔ wiaa aa fába
nennige, ŋii-na niaa nennige dee uu fá ŋii.

7 Bɛɛ nɛ saa? Iziral tiŋŋaa fa síi chɛ kialiŋ, ba
biba naa. Ama nialiŋ mua Wia si liisa ba tuɔŋ
nɛ naba. Ku-kaanaa tuɔŋ dolie. Wia si yirɛba,
ba via nɛ. 8 Ba bul ŋii nɛ Wia teniŋ tuɔŋ a bul,

“Wia leŋe ba siaa chuulɛ nɛ.
Ba bi kuŋ-kalaa na,
ba bi wii-kala maa nii a kaa kɔ ari jiniŋ.”

9 Devit ma fa bula a bul,

“Bua-la lɛ ba tuɔŋ si tɔrɔ, ba ku hilimi di ba dii
kiaa,
leŋ di wiaa juuba di ba tel, a nagɛ ba si hɛ
bɛrɛ u kɛŋ kua u tel ŋii. Leŋ di ba tel ŋii
a ti̱ŋ ŋii chimiŋ.

10 Leŋ di ba siaa tɔ di ba sí kuŋ-kala wuo na,
leŋ di wiaa nyagɛba di ba duduuri wuu.”
11 Mi jaŋ piɛsɛ wiiŋ deeŋ: Ba si siɛra tel
ŋii, ba tele ŋii di ba wii-wii-kala dɛrɛ nɛ koo?
Ai. Ama a tiŋ ba haachɛ wu-ŋaalaa lɛ, Wia laa
nialiŋ si bi J̱ṵu tiŋŋaa ŋaa ta nɛ. U ŋaa ŋii di
J̱ṵu tiŋŋaa yaraa bieri, di ba na baaniŋ nialiŋ si
bi J̱ṵu tiŋŋaa ŋaa nyuŋ. 12 J̱ṵu tiŋŋaa haachɛba
leŋe dunia niaa ŋmoo naa-simiŋ nɛ. Ba si tele
ŋii ŋaa nialiŋ si bi J̱ṵu tiŋŋaa ŋaa ŋmoo naa-
simiŋ nɛ. Di u nɛ nagɛ ŋla saa, bua-la lɛ J̱ṵu
tiŋŋaa si jaŋ ku laa Wia wiaa dii, dunia nuu-
kala jaŋ paala nii sima kiŋkɛŋ kiŋkɛŋ.

Wii-la si tii Wia laa nialiŋ si bi J̱ṵu tiŋŋaa ŋaa ta

13 Ma nialiŋ si bi J̱ṵu tiŋŋaa ŋaa nɛ mi lɛɛlɛ
chichɛ di mi bul wiaa pa. Wia nɛ tiŋmi di mi
ŋaa nialiŋ si bi J̱ṵu tiŋŋaa ŋaa naŋzɔɔ. Mi joŋ
tiŋtimiŋ deeŋ u ŋaa tiŋtiŋ-fiaŋ nɛ. 14 Mi síi
tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ, ŋ bi pɔ u jaŋ wuo leŋ di mi
naaŋbiiriŋ J̱ṵu tiŋŋaa yaraa bibieri, a wuo leŋ
di ba dɔŋsuŋ ma laa Wia wiaa dii, di Wia laaba
ta. 15 J̱ṵu tiŋŋaa si via Wia wiaa ŋii leŋe dunia
ni-kaanaa wuo siŋ nɛ Wia teeŋ. Di J̱ṵu tiŋŋaa
nɛ bira ku laa Wia wiaa dii, ɛɛ nɛ saa u jaŋ
nagɛ? U jaŋ nagɛ ni-suunuŋ si sii suuŋ lɛ nɛ.
16 Di ŋ nɛ bṵu boroboro munuŋ a laa sipaaŋ
lɔgɛ mua a pi Wia, duu nɛ bi disinniŋ kɛnɛ, ku-
kaaniŋ ma si ka ma bira bi disinniŋ kɛnɛ. Di
tia naapoloo ma nɛ zɔmɔ, u naakelee ma zɔmɔ
nɛ.
17 J̱ṵu tiŋŋaa saa nagɛ tia-la ba síi yirɛ Oliv
nɛ. Ba kɛŋ u nɛnɛɛ a kaa tutugi nuuŋ nɛ. Wia

ŋaa u zɔŋ. Ŋii nɛ Wia keri u naakelee dɔŋsuŋ,
aŋ kɛŋma kaa mɛrɛ ba leree, ma nialiŋ si nagɛ
giriŋ tii-naakelee. U ŋaa ŋii di ma ma pɛ nii
Oliv tii-zɔŋ-la naakelee sima nɛ. 18 Ma sí ma
titia lɛ bigisu ari ma kpia tia-la naakelee ba si
kere ta lɛ. Ma dee bi tia-la naapoloo chaga bil.
Tia-la naapoloo nɛ chagɛma bil.

19 Ma jaŋ wuo bul ari Wia keri tia-la
naakelee, ka di u kɛŋma nɛ mɛrɛ dimɛ.
20 Wutitii nɛ, Wia keri J̱uu tiŋŋaa ta a tiŋ ba
si bi Wia wiaa laa dii wiaa nɛ. Ama ma-na
nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa, ma si laa Wia wiaa
dii duŋduŋa wiaa nɛ tii ma chiŋ kpaŋ kpaŋ.
Ŋii wiaa ma sí ma titia lɛ bigisu, aŋ kɛŋ ma
titia woruŋ. 21 Wia si bi tia-la naakelee titia
nennige fá aŋ keriba ta ŋii, di ma ma nɛ bi ma
siaa fiɛla, u jaŋ kerima ma ta ŋii titia. 22 Ma
na ŋii Wia si kɛŋ zile aŋ bira tɛrɛ. U tɛrɛ nialiŋ
si miiru hariŋ nyuŋ nɛ. Ama u kɛŋ zile ma-na
teeŋ, di ma nɛ sɛyɛ di ma tuto u zile-la lɛ ari
ma si suomi ŋii. Ŋii dee u jaŋ kerima ma ta.
23 Di J̱uu tiŋŋaa nɛ paala birima to Wia, Wia
jaŋ bira kɛŋba kaa mɛrɛ tii-zɔŋ-la lɛ, bɛɛ wiaa
Wia kɛŋ doluŋ duu ŋaa ŋii. 24 Ma nialiŋ si paala
bi tii-zɔŋ-la naakelee ŋaa aŋ ŋaa giriŋ tuɔŋ tii-
naakelee, ka Wia kɛŋma a kaa mɛrɛ tii-zɔŋ-la
lɛ, u jaŋ wuo kɛŋ tia-la titia naakelee u si kere
ta a kaa mɛrɛ.

Wia ma jaŋ laa Iziral tiŋŋaa ta

25 Mi naaŋbiiriŋ, wiaa nɛ hɛ dimɛ Wia fa joŋo
faama, mii chɛ di ma jiŋ. Wii-la jaŋ ŋaa di ma
sí biina bul ari ma kɛŋ wu-jimiŋ a bibigisi ma

titia lɛ. Wii-la nɛ ŋla: Iziral tiŋŋaa si kɛŋ nyu-
duo-la, ba bi jaŋ kɛnu wuu. Bua-la lɛ di nialiŋ
si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa nɛ ku yugɛ a laa Wia wiaa
dii, Iziral tiŋŋaa nyu-duo-la jaŋ dɛrɛ. 26 Ŋla lɛ
nɛ Wia jaŋ to a laa Iziral tiŋŋaa kala ta. Ba
ŋmuŋsɛ ŋii Wia teniŋ tuɔŋ. Ba si,

"La Laataara jaŋ lii Zaayɔŋ.
U jaŋ kiri wu-bɔŋŋɔɔ kala Jekɔb doho niaa
tuɔŋ."

27 Ba bira ŋmuŋsa a bul,

"La di ba jaŋ bil niiŋ a pi dɔŋɔ
di mi laa ba haachɛba ta."

28 A tiŋ J̱uu tiŋŋaa si via Wia wu-zɔmɔ-la wiaa
nɛ tii ba ŋaa Wia diŋdɔmɔ, ma nialiŋ saa si
bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa wiaa nɛ tii. Ama a tiŋ u si
liisɛba wiaa nɛ tii ba ŋaa u ni-chooloo, a tiŋ
ba naabalimaba wiaa, 29 bɛɛ wiaa kialiŋ kala
Wia si joŋo piba ari u si liisɛba ŋii, u bira bi
jaŋ wuo vɔŋba. 30 Ama, ma-na nialiŋ si bi J̱uu
tiŋŋaa ŋaa, ma fa via Wia niiŋ wiaa, ama lɛɛlɛ
Wia fáma nennige nɛ a tiŋ Iziral tiŋŋaa ma si
via Wia niiŋ wiaa ŋii. 31 Ŋii titia nɛ Iziral tiŋŋaa
ma si bi Wia niiŋ ka to lɛɛlɛ, Wia jaŋ fába ma
nennige, ari u si fáma ma nennige ŋii. 32 Nialiŋ
kala si bi Wia niiŋ wiaa ka to, ba haachɛba
nyagɛba bil nɛ, ŋii nɛ Wia wuo fába nennige.

33 Wia síi fála nennige ŋii ari ŋii u si kɛŋ wu-
jimiŋ ari ŋii u si jiŋ wiaa bubuɔŋ, u bi maga
kɛnɛ. Kubɛɛ nɛ jiŋ ŋii Wia síi ŋaa wiaa? Nuu-
kala bi Wia wu-ŋaalaa jiŋ.

34 Kubɛɛ nɛ jaŋ wuo jiŋ Wia tuɔbiinaa?

Kubɛɛ ma nɛ jaŋ wuo dagɛ Wia?

35 Kubɛɛ nɛ ha joŋ kuŋ pi Wia aŋ gbɛrɛ di Wia
miira joŋ ku-la pu?
36 Bɛɛ wiaa Wia nɛ ŋaa kuŋ-kala. U doluŋ lɛ nɛ
kuŋ-kala ma hɛ dimɛ. U nɛ tii kuŋ-kala. Má leŋ
di Wia yiriŋ yirɛ wuu. Ami.

12

Wii-chuɔluŋ woŋbii titii-la

1 Ŋii wiaa, mi naaŋbiiriŋ, a tiŋ Wia si faasa
fála nennige wiaa, mii sulma di ma joŋ ma
miisiŋ kala a pi Wia, ari ba fa si yie kpu pusuŋ
a ŋaa sarika a pi Wia ŋii. Ma si joŋ ma titia
a pi Wia ŋii, ma bira sí disinniŋ kɛŋ, di Wia
wuo laama. Wii-chuɔluŋ woŋbiiŋ titia nɛ ŋii.
2 Ma sí sɛi a joŋ ma tuɔŋ kala a hɛ dunia wu-
ŋaalaa lɛ. Ama má leŋ di Wia kɛŋ ma tuɔbiinaa
birimɛ di ba kala zɔŋ. Ŋii nɛ ma jaŋ wuo jiŋ Wia
tuɔtɔruŋ. Ma jaŋ wuo jiŋ wii-la si zɔmɔ aa tɔrɛ
Wia tuɔŋ aŋ pɛ zɔŋ ma woruŋ.

3 Wia si kɛŋ zile mi teeŋ a pɛmi lɛ ŋii, mii
sulma kuŋ-kala di ma sí ma titia kaa yugɛ a kii
ŋii ma si maga. Má leŋ di ma siaa fiɛlɛ. Wia pi
nuu-kala yarida nɛ. Ama ba kii dɔŋɔ nɛ. Nuu-
kala maga duu biinɛ u nyuŋ lɛ a magɛ ŋii Wia
si joŋ yarida-la pu nɛ. 4 Nuhuobiine yaraa ŋaa
kubala nɛ, ka u naŋdaasiŋ yugɛ. Naŋdaasi-la
kala kɛŋ ba tiŋtimia nɛ. Ba bi tiŋtiŋ-bala ka
tiŋ. 5 Ŋii titia nɛ la ma nagɛ. La yuga nɛ, aŋ ka
la kala mɛrɛ Kirisito lɛ a ŋaa kubala. La ŋaa
ni-yiri-yiriba nɛ a mɛrɛ dɔŋɔ lɛ a ŋaa yari-bala.
6 Wia pila kuŋ-kala doluŋ nɛ di la kaa tiŋ tiŋtiŋ-
yiri-yiriba. U saa lii ŋii lɛ Wia si fála nennige

nɛ a pɛla lɛ. U si joŋ dol-la pila ŋii, má leŋ di la kɛnu kaa tiŋ. Di la nɛ wuo wiaa bula pipi niaa Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ, má leŋ duu magɛ ŋii
yarida-la Wia si joŋo pila. 7 Duu nɛ joŋ doluŋ piŋ di ŋ tima pipi niaa, ŋiŋaa ŋii. Duu nɛ joŋ doluŋ piŋ maa di ŋ didagɛ niaa, ŋ ma ŋiŋaa ŋii.
8 Di ŋ nɛ kɛŋ doluŋ di ŋ wuo didagɛ niaa a leŋ di ba nyuŋ nyinyaasɛ, ŋ ma ŋiŋaa ŋii. Di nuu nɛ kɛŋ zile a pipɛ niaa lɛ, u ma ŋiŋaa ŋii ari tuɔ-bala. Nii-la kala si kɛŋ doluŋ a pipɛ niaa lɛ, u ŋiŋaa ŋii ari siifiɛsiŋ.

Má cho dɔŋɔ ari siifiɛsiŋ

9 Nii-la si kɛŋ zile a fifá niaa nennige, aa pɛ nennige tiŋŋaa lɛ, u ŋiŋaa ŋii ari tuɔtɔruŋ. Má cho dɔŋɔ ari siifiɛsiŋ. Má bɛrɛ wu-bɔŋŋɔɔ, a
joŋ ma titia a hɛ wu-zɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ. 10 Má
cho ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa si laa Wia wiaa dii woruŋ ari naaŋbiiriŋ si cho dɔŋɔ ŋii, a fiɛsɛ siiŋ
pipi ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa jirima. 11 Ma sí yariwiiŋ kɛŋ, ama má faasa joŋ ma nyuŋ kala hɛ Wia
tiŋtiŋŋaa lɛ, Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. 12 Má jujuɔsɛ a tiŋ wialiŋ ma síi yiɛlu lɛ. Di ma níi na hɛɛŋ, má dii kenyiri. Má pɛsɛ a chuchuɔlɛ
Wia. 13 Má pɛ ma naaŋbiiriŋ si laa Wia wiaa dii lɛ ari kialiŋ ba síi chɛ, aa kɛŋ nuhuɔraa woruŋ.

14 Má sul Wia duu pɛ nialiŋ si to naasiŋ
dudɔgisɛma lɛ, aŋ sí kaliba hɛba lɛ. 15 Di niaa tuɔŋ nɛ tɔrɔ, má ma pɛba lɛ di ma tuɔŋ tɔrɛ. Di niaa tuɔŋ nɛ cheye, má pɛba lɛ di ma tuɔŋ
chei. 16 Má kala kɛŋ nii-bala, ma sí ma titia kaa yugɛ. Má kɛŋ ma titia mɛrɛ nialiŋ si kɛŋ

ba titia muuri lɛ. Ma sí biina ari ma kɛŋ wu-
jimiŋ. 17 Di nuu nɛ ŋaa wu-bɔŋ ma lɛ, ma-na sí
wu-bɔmuŋ joŋo ti̱mu. Ama má-na ŋaa wii-la si
zɔmɔ, di nuu-kala jiŋ. 18 Di ma nɛ wuolo, má
leŋ di ma di nuu-kala siŋ. 19 Mi bii-chooloo, di
niaa nɛ ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ ma lɛ, ma sí ba chimiŋ
ti̱ŋ. Wia na baaniŋ ba nyuŋ nɛ, u nɛ jaŋ ti̱ŋ ba
chimiŋ. Ba ŋmuŋsɛ ŋii Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
Wia si,

“Di nuu nɛ ŋaa wu-bɔŋ ma lɛ, mi nɛ jaŋ ti̱ŋ u chimiŋ.
Mi nɛ kɛŋ doluŋ mi si jaŋ wuo ŋaa ŋii.”

20 “Ama di losuŋ nɛ kɛŋ ŋ diŋdɔmɔ, ŋaa kudiilee pu.
Di lii-nyuasuŋ ma nɛ kɛnu, ŋaa liiŋ pu duu nyua.
Di ŋ nɛ wuo ŋaa ŋii, hiisiŋ jaŋ kɛnu kiŋkɛŋ.”

21 Ma sí leŋe di wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ wuoma.
Ama má ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ di ba wuo wu-bɔŋŋɔɔ.

13

Má tuto ma tiŋteeŋ nihiasiŋ niiŋ

1 Nuu-kala maga duu tuto u tiŋteeŋ nihiasiŋ
niiŋ nɛ. Nuu-kala bi tiŋteeŋ wuo beŋ, see di
Wia liisu a pu doluŋ. Nialiŋ síi beŋ ma tiŋteeŋ
ŋaa Wia nɛ liisɛba. 2 Ŋii wiaa nii-la kala si via
u tiŋteeŋ nihiasiŋ niiŋ, u tiina ma via Wia niiŋ
wiaa nɛ. Nii-la kala si ŋaa ŋii, u jaŋ leŋ di Wia
dii u sariya a joŋ cheeriŋ pu. 3 Nialiŋ síi ŋaa
wu-zɔŋŋɔɔ bi fawulluŋ ka fá ba tiŋteeŋ nihiasiŋ
teeŋ, see nialiŋ síi ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Di ŋ nɛ bi
chɛ di ŋ fifá fawulluŋ tiŋteeŋ nihiaŋ teeŋ, ŋiŋaa

wialiŋ si zɔmɔ, duu bibɛsiŋ lɛ. 4 U ŋaa Wia
tiŋtinnu nɛ duu pɛŋ lɛ. Ama di ŋ nɛ ŋaa wu-bɔŋ,
fifá u fawulluŋ, bɛɛ wiaa dol-la u si kɛnɛ, u bi
dol- pɛi ŋaa. U ŋaa Wia tiŋtinnu nɛ. Nuu-kala
si ŋaa wu-bɔmuŋ, Wia na baaniŋ u nyuŋ nɛ. Ŋii
nɛ tii nii-la síi beŋ tiŋteeŋ jaŋ wuo dɔgisɛ tiina.
5 A tiŋ ŋii wiaa, máa to ma tiŋteeŋ kuhiasiŋ
niiŋ. Ma sí ŋii ŋaa a tiŋ Wia si jaŋ na baaniŋ
ma nyuŋ duŋduŋa wiaa. Ama má ma ŋaa ŋii di
ma tuɔbiinaa kala su̱ Wia sipaaŋ. 6 Wia si liisɛ
tiŋteeŋ nihiasiŋ, ŋii wiaa u ma maga di ma ti̱ŋ
laŋpoo. Laŋpoo lilaaraa ma ŋaa Wia tiŋtinnaa
nɛ a maa tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ a pipi Wia. 7 Má ti̱ŋ
nuu-kala chimiŋ ma si kɛnɛ. Má ti̱ŋ laŋpoo a
pi laŋpoo lilaaraa. Di ma nɛ yɔɔ kuŋ a kaa lii
di-bolii kaa kɔ di ma kaa juu ma tiŋteeŋ, má
ti̱ŋ ŋii ma si maga di ma ti̱ŋ aŋ kaa juu. Má
fa nialiŋ si maga di ma fá, a pi jirima nialiŋ si
maga di ma pi jirima.

Má cho ma dɔŋsuŋ tiŋŋaa a kaa mu wuu

8 Sí nuu-kala chiŋ dii. Chiŋ-la duŋduŋa si
maga di ŋ dii, ŋ bi jaŋ time dɛrɛ nɛ ŋla: Cho
ŋ dɔŋɔ tiina. Nii-la kala si cho u dɔŋɔ tiina
ŋaa wialiŋ kala Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa
tuto nɛ. 9 Wialiŋ Moosis fa si ŋmuŋsa bil di
niaa tuto dɔŋsuŋ nɛ ŋla: "Sí ŋ dɔŋɔ tiina haala
chɛ, sí niaa kpu, sí gaa, sí nuu kuŋ kaa laa."
Wiaa deeŋba kala ari wialiŋ dɔŋsuŋ Moosis si
ŋmuŋsa bil di niaa tuto, ba kala ŋaa wu-bala
nɛ. U nɛ ŋla: "Cho ŋ dɔŋɔ tiina ari ŋ si cho
ŋ titia ŋii." 10 Di ŋ nɛ cho ŋ dɔŋɔ tiina, ŋ bi
wu-bɔŋ kala jaŋ ŋaau lɛ. Ŋii wiaa di ŋ nɛ cho

ŋ dɔŋɔ tiina, ŋŋ to wialiŋ kala Moosis fa si ŋmuŋsa bil di niaa tuto nɛ.

11 Má ŋaa wiaa deeŋba. Ma paala jiŋ bua
deeŋ lɛ la si hɛ si nagɛ ŋii nɛ. Bua-la lɛ ma si
jaŋ sii doŋ lɛ yie nɛ. Bua-la lɛ Wia si jaŋ laala
ta dunia deeŋ lɛ faasa kpagɛ nɛ. U nɛ kpaga
kii bua-la lɛ la si laa sipaaŋ laa Yesu wiaa dii.
12 Taŋ kpaga puluŋ nɛ. Mua nɛ ka, ka di wia
pɔsɛ. Má saa leŋ di la leŋ birimiŋ tuɔŋ wu-
ŋaalaa, aŋ paa laali-yuori gɛnniŋ laalɛ a yuo
laaliŋ pi Wia, pulumuŋ tuɔŋ. 13 Má leŋ di la kɛŋ
la titia woruŋ ari nialiŋ si hɛ pulumuŋ tuɔŋ. Ma
sí leŋe di la faasa gbieli gbieli-tɔɔnuŋ a bubugi,
a ŋiŋaa wu-liiliŋ aŋ pɛ ŋaa wu-bɔŋŋɔɔ. Ma sí
dɔŋɔ yuo, ma ma sí leŋe di ma yaraa bibieri
dɔŋɔ nyuŋ. 14 Má leŋ di Yesu Kirisito nɛ ŋaa
ma laali-yuori gɛriŋ, aŋ sí ma yaraa tuɔtɔrɛ wu-
ŋaalaa lɛ hariŋ to. Má joŋ hariŋ yiaba.

14

Ma sí ma naaŋbiiriŋ si laa Yesu wiaa dii wiaa laa jiŋ

1 Di nuu nɛ hɛ ma tuɔŋ a laa Yesu wiaa dii
aŋ bi faasa chiŋ u yarida naaŋ lɛ, duu níi chɛ u
juu ma tuɔŋ, má leŋ duu juu di ma kɛnu woruŋ.
Ama ma sí ma tuɔbiinaa wiaa kaa lɛrɛ. 2 Ma
tuɔŋ dɔŋɔ tuɔbiinaa yie ŋaa u didii kuŋ-kala
nɛ, ama dɔŋɔ ma hɛ dimɛ, u bi u yarida naaŋ
lɛ china woruŋ a ma didii pipaariŋ duŋduŋa.
3 Ma sí leŋe di nii-la síi dii kuŋ-kala mumɔŋ
nii-la síi kisɛ kialiŋ lɛ. Ma ma sí leŋe di nii-la
síi kisɛ lɛ, duu bul nii-la síi dii kuŋ-kala teeŋ

ari u bi woruŋ ŋaa, bɛɛ wiaa Wia cho tiina nɛ
a leŋ u ŋaa u bii. 4 Kubɛɛ nɛ kaŋ di ŋ wuo bul
di nuu tiŋtinnu cheye nɛɛ? Tiŋtinni-la kuhiaŋ
nɛ jaŋ wuo bul duu cheye nɛ koo duu bi cheye.
La Kuhiaŋ Yesu jaŋ wuo pɛu lɛ duu chiŋ. U saa
jaŋ chiŋ.

5 Nia dɔŋɔ yie biinɛ ari tapuluŋ dɔŋɔ nɛ kii
tapulaa kala. Dɔŋɔ ma biinɛ ari tapulaa kala
ŋaa kubala nɛ. U saa maga di nuu-kala chiŋ
u tuɔbiinaa lɛ nɛ. 6 Nii-la si biina ari tapuluŋ
dɔŋɔ nɛ kii tapulaa kala, u liisɛ tapulii-la duu
zizil la Tiina Yesu nɛ. Nii-la ma síi dii kuŋ-kala,
u ma ŋaa ŋii a zizil la Tiina Yesu nɛ, bɛɛ wiaa
u síi dii kialiŋ, u yie lɔllɛ Wia nɛ. Nii-la ma síi
kisɛ kialiŋ dɔŋsuŋ, u ma ŋaa ŋii aa zil la Tiina
Yesu nɛ, bɛɛ wiaa u ma síi dii kialiŋ u si bi kisɛ,
u ma yie lulɔllɛ Wia nɛ. 7 La tuɔŋ kuŋ-kala bi
la titia tii. Di la nɛ hɛ la miisiŋ lɛ, la bi la titia
tii. Di la nɛ suba maa, la bi la titia tii. 8 La si
hɛ miisiŋ deeŋ lɛ, la joŋ la miisiŋ a hɛ la Tiina
Yesu nisiŋ lɛ nɛ. Di la níi chɛ di la suu maa, la
joŋ la titia ma a hɛ la Tiina Yesu nisiŋ lɛ nɛ. Di
la nɛ weye koo di la nɛ suba, la hɛ la Tiina Yesu
nisiŋ lɛ nɛ, 9 bɛɛ wiaa Kirisito suba aŋ bira sii
suuŋ lɛ duu tii ni-weyee ari ni-suunuŋ kala nɛ,
a ŋaa ba kala kuhiaŋ. 10 Bɛɛ nɛ saa tii ma tuɔŋ
dɔŋɔ bubul u naaŋbie si laa Yesu wiaa dii teeŋ
a bul duu bi woruŋ ŋaa? Dɔŋɔ ma bee guguunɛ
u naaŋbie si laa Yesu wiaa dii lɛ. La kala jaŋ
chiŋ Wia sipaaŋ duu dii la sariya. 11 Ba ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ a bul ŋla nɛ: Wia si,

“Mi si hɛ dimɛ ŋii,
nuu-kala jaŋ kpirimi mi sipaaŋ

a suri u niiŋ a bul ari mi nɛ sɛnɛ ŋaa Wia.”
12 Bua-la lɛ la tuɔŋ kuŋ-kala jaŋ dagɛ wialiŋ
kala u si ŋaa a pu.

Ma sí wialiŋ si jaŋ leŋ di ma naaŋbie juu haachɛ ŋaa

13 Ŋii wiaa, ma bira sí leŋe di la bubul la
dɔŋsuŋ tiŋŋaa teeŋ a bul di ba bi woruŋ ŋaa,
ama u maga di ma biina joŋ wiiŋ deeŋ nɛ: Má
pupɔ ma sí wii-la si jaŋ bɛrɛ kɛŋ ma naaŋbie
hɛ haachɛ lɛ ŋaa. 14 La Tiina Yesu leŋe mi jiŋ
ari kudiil kala tuo si kɛŋ disinniŋ. Ama niaa
dɔŋsuŋ biina ari kudiilee dɔŋsuŋ kɛŋ disinniŋ
nɛ ba kikisɛ. Di ba nɛ dii kialiŋ, ba jaŋ chei
ba kisiŋ lɛ. 15 Di kialiŋ ŋ síi dii wiaa nɛ ŋaa ŋ
naaŋbie tuɔŋ chei, ŋ bira buu cho. Kirisito suu
u wiaa nɛ, ŋii wiaa, sí leŋe di kudiile-la ŋ síi
dii wiaa cheiu. 16 Wii-la ŋ si jima duu zɔmɔ, sí
leŋe di niaa kaa birimɛ wu-bɔŋ aa bul u wiaa.
17 Kudiile-la la síi dii ari kialiŋ la síi nyua bi
siifiaŋ wii ŋaa Wia kuorii-la tuɔŋ. Wialiŋ si ŋaa
siifiaŋ wiaa Wia kuorii-la tuɔŋ nɛ ŋla: Di la kɛŋ
tuɔ-pula Wia sipaaŋ, a kɛŋ nii-bala, aŋ pɛ kɛŋ
tuɔtɔruŋ maa Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ. 18 Nuu-
kala si to woŋbiiŋ deeŋ lɛ a tima pi Kirisito, Wia
tuɔŋ jaŋ tɔrɛ u nyuŋ, niaa ma tuɔŋ jaŋ tɔrɛ u
nyuŋ.

19 Má saa leŋ di la bibiinɛ wialiŋ si jaŋ leŋ di
la kɛŋ nii-bala, a wuo pipɛ dɔŋɔ lɛ a kɛŋ doluŋ.
20 Ma sí kialiŋ ma síi dii wiaa tima chei Wia
tiŋtiŋŋaa. Kudiil kala zɔmɔ nɛ, u bi disinniŋ
kɛnɛ di maa kisɛ. Ama di kudiile-la dɔŋsuŋ ma
síi dii nɛ jaŋ leŋ di nuu juu haachɛ lɛ, u bi maga

di ma diiba. [21] Wii-la si zɔmɔ nɛ ŋla: U bi maga
di maa chaŋ namia, koo di ma nyua siniŋ, koo
di maa ŋaa wii-na kala si jaŋ leŋ di ma naaŋbie
yeŋŋi u woŋbiiŋ. [22] Di ŋ nɛ laa dii ari wii nɛ
zɔmɔ di ŋ ŋaa, leŋ duu hɛ ma di Wia duŋduŋa
pɛgɛ. Di nuu nɛ ŋaa wii-la u si laa dii ari u
zɔmɔ, di u tuɔbiinaa nɛ buu walimɛ ari u síi ŋaa
ŋii, u tuɔŋ jaŋ tɔrɛ. [23] Ama di nuu níi dii kiaa
aŋ biinɛ ari u bi maga duu dii, duu nɛ diiba,
Wia jaŋ joŋ cheeriŋ pu, bɛɛ wiaa u bi wialiŋ u
si laa dii ari ba ŋaa wu-zɔmɔ ka to. Wii-na kala
nɛ ŋ ŋiŋaa aŋ bi laa dii ari u maga di ŋ ŋaa, u
ŋaa haachɛ nɛ.

15

Má sí ma titia tuɔtɔrɛ wiaa hariŋ to

[1] La nialiŋ si faasa chiŋ la yarida naaŋ lɛ,
u maga di la pɛ nialiŋ yarida si bi yugɛ lɛ ari
wialiŋ ba si bi ba doluŋ kɛnɛ lɛ. U bi maga di la
ŋiŋaa la titia tuɔtɔrɛ wiaa. [2] Má leŋ di la kuŋ-
kala ŋaa di u dɔŋɔ tiina tuɔŋ tɔrɛ, di la pɛu lɛ
ŋii duu kɛŋ doluŋ a chiŋ u yarida lɛ. [3] Kirisito
ma bi u titia tuɔtɔrɛ wiaa ŋaa. Ba fa ŋmuŋsɛ
Wia teniŋ tuɔŋ a bul ŋla nɛ a tigɛu lɛ:

“Jomo-la kala nialiŋ si tuusɛ ŋ-na Wia,
ba nɛ ba joŋoo tuusɛmi.”

[4] Wialiŋ kala ba fa si ŋmuŋsɛ Wia teniŋ tuɔŋ, ba
ŋmuŋsa di ba dagɛla nɛ, Wia teŋ-la nɛ dagɛla
ŋii la si jaŋ ŋaa a kɛŋ kenyiri, a ŋaa la nyuŋ
nyaasɛ, di la wuo yiyiɛlɛ kialiŋ si hɛ la sipaaŋ.
[5] Wia nɛ pi niaa kenyiri a wuo ŋaa la nyuŋ
nyaasɛ. U jaŋ wuo pɛma lɛ di ma kɛŋ nii-bala
a wuo tuto Yesu Kirisito naa-buasuŋ, [6] di ma

kala wuo dɛnnɛ Wia ari nii-bala. U nɛ ŋaa la Tiina Yesu Kirisito Nyimma.

U maga di nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa ma nii Wia wiaa

7 Ŋii wiaa, má sɛi a kɛŋ dɔŋɔ woruŋ, ari
Kirisito ma si kɛŋma woruŋ ŋii, di Wia yiriŋ
yirɛ. 8 Mi jaŋ bula pima ari Kirisito ku tiŋ
tiŋtiŋŋaa a pi J̱uu tiŋŋaa, a dagɛ ŋii Wia si
kɛŋ wutitii a ŋaa wialiŋ kala u fa si bula pi la
naabalimaba ari u jaŋ ŋaa, 9 a wuo leŋ di nialiŋ
si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa, di ba dɛnnɛ Wia a tiŋ u si
fába nennige ŋii. Ba ŋmuŋsɛ ŋla nɛ Wia teniŋ
tuɔŋ a bul,

“Mi jaŋ dɛnniŋ nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ.
Mi ma jaŋ yii yiilaa a dɛnniŋ.”

10 Ba bira ŋmuŋsa a bul ŋla nɛ:

“Ma nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa, ma di nialiŋ
kala Wia si liisa, má juɔsɛ.”

11 Ba bira bul ŋla nɛ:

“Ma nialiŋ kala si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa,
má dɛnnɛ ma Tiina Wia, a leŋ di niaa kala
ma dɛnnu.”

12 Azaaya bira bul ŋla nɛ:

“Jɛsi doho niaa dɔŋɔ jaŋ kɔ.
U nɛ jaŋ sii a beŋ nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa
ŋaa.
Ba jaŋ joŋ ba yiɛlaa kala hɛu lɛ.”

13 Wia nɛ leŋe la kɛŋ yiɛlaa. Mii chɛ duu
leŋ di ma yarida wuo ŋaa di ma tuɔŋ tɔrɛ, di
ma hɔŋ ari yarifiɛlaa, a bira leŋ duu Diŋ-zɔŋ-la
doluŋ lɛ ma yiɛlaa yugɛ.

Wii-la si tii Pɔɔl tiŋ tiŋtiŋŋaa nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ

[14] Mi naaŋbiiriŋ, mi chaasa ŋaa yarida ari
maa ŋaa wu-zɔŋŋɔɔ woruŋ, a jiŋ wiaa ma
woruŋ, a wuo didagɛ dɔŋɔ. [15] Ama teniŋ deeŋ
tuɔŋ mi kɛŋ nyu-duoŋ nɛ di mi wuo liisima wiaa
dɔŋsuŋ lɛ a tiŋ dol-la Wia si pimi wiaa, [16] di
mi tiŋ Yesu Kirisito tiŋtiŋŋaa nialiŋ si bi J̱uu
tiŋŋaa ŋaa tuɔŋ. Mi tiŋ ba tuɔŋ a nagɛ nii-la
si kpu pusuŋ pipi Wia nɛ, a bul Wia wu-zɔmɔ-
la piba. Mi ŋaa ŋii di Wia wuo laa nialiŋ si bi
J̱uu tiŋŋaa ŋaa, ari u si laa pusu-la ba si yie
kpu a liisɛ sarika a pu. Wia Diŋ-zɔŋ-la jaŋ piisɛ
ba disinniŋ ta di Wia laaba. [17] Yesu Kirisito
doluŋ lɛ mi kɛŋ woŋbiiŋ di mi dagɛ mi titia a
tiŋ tiŋtimii-la mi si tima pi Wia. [18] Mi bi nyu-
duoŋ kɛnɛ di mi bul wii dɔŋ kala, see tiŋtimii-la
Kirisito si pɛmi lɛ mi tiŋ, a wuo leŋ di nialiŋ si
bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa ku to Wia niiŋ. Wialiŋ mi si
bula ari wialiŋ mi si ŋaa, [19] wu-kpuŋkperisi-la
ari wu-magila-la mi si ŋaa Wia Diŋ-zɔŋ-la doluŋ
lɛ nɛ pɛ nialiŋ si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa lɛ ba ku to
Wia niiŋ ŋii. Mi chaasa bul Kirisito wu-zɔmɔ-
la, a suomi Jerusalɛm lɛ a gɔllɛ ŋii kala a mu yi
Iliirikam. [20] Mi hɛ doluŋ aŋ bul Wia wu-zɔmɔ-
la lee-na kala niaa ha si bi Kirisito wiaa nia. Mi
bi chɛ di mi mu lee-la niaa si laa sipaaŋ mu a
bul Wia wiaa, ŋii nɛ tii mi ŋaa ŋii. [21] Ba ŋmuŋsɛ
ŋla Wia teniŋ tuɔŋ a bul,
“Nialiŋ ha si bi u wiaa nia, ba jaŋ nii.
Ba jaŋ nii a jiŋ wialiŋ bubuɔŋ.”

Pɔɔl chɛ duu mu na Rom tiŋŋaa

[22] Mi síi bul Wia wiaa leree dɔŋsuŋ nɛ tii mi
bi ma leriŋ wuo kɔ. Mi walima walima di mi kɔ
nɛ aŋ lɔl, [23] ama lɛɛlɛ mi bira bi tiŋtimii kɛnɛ

tasiŋ deeŋba lɛ di mi tiŋ, ka mi ma paala cho
di mi kɔ nama faafaa kala. 24 Mii chɛ di mi
ku nama bua-la lɛ di mi níi mu Sipeeŋ tiŋteeŋ.
Di mi nɛ hɔŋ ma teeŋ a dieni mua, mii chɛ di
ma pɛmi lɛ di mi vɛŋ mi woŋbiiŋ. 25 Ama lɛɛlɛ-
na mii mu Jerusalɛm nɛ di mi pɛ Wia niaa lɛ
dimɛ. 26 Nialiŋ si laa Wia wiaa dii Masidoonia
ari Akaaya tiŋteeŋ lɛ, ba tuɔŋ tɔrɛ nɛ ba si
kiɛsɛ moribiee di ba pɛ summo-la si hɛ Wia niaa
tuɔŋ Jerusalɛm lɛ. 27 Ba titia tuɔŋ nɛ tɔrɔ ba
ŋaa ŋii. Ba faa biinɛ di ba pɛba lɛ nɛ a laa ba
chimiŋ. Wutitii, Ju̱u tiŋŋaa nɛ leŋe nialiŋ si bi
Ju̱u tiŋŋaa ŋaa ma nii Wia wiaa. Ŋii wiaa u
maga di ba ma pɛ Ju̱u tiŋŋaa lɛ ari ba ma ku-
chɛɛlɛɛ. 28 Di mi nɛ tiŋ tiŋtimiŋ deeŋ dɛrɛ, a
kɛŋ moribie-la kala ba si kiɛsa a kaa mu piba,
mi jaŋ sii dimɛ a mu Sipeeŋ tiŋteeŋ. Di mi níi
mu dimɛ, mi jaŋ ku to nama. 29 Mi jima, di mi
nɛ kɔ, mi jaŋ wuo pɛma lɛ woruŋ, ari Kirisito
si pɛmi lɛ ŋii.

30 Mi naaŋbiiriŋ, mii sulma la Tiina Yesu
Kirisito doluŋ lɛ, ari dol-la Wia Diŋ-zɔŋ-la si
joŋo pila di la cho dɔŋɔ, di ma pɛmi lɛ a chuɔlɛ
Wia pimi, 31 di Wia liisɛmi nialiŋ si via Wia wiaa
nisiŋ lɛ a hɛ Judiya tiŋteeŋ lɛ. Má bira sul Wia
di u nialiŋ si hɛ Jerusalɛm lɛ, di ba tuɔŋ tɔrɛ
ari kialiŋ mi si jaŋ kaa mu piba nyuŋ. 32 Ka di
Wia nɛ sɛyɛ, mi jaŋ kɔ ma teeŋ ari tuɔtɔruŋ,
a ku wiesi mua ma teeŋ. 33 Wia si wuo ŋaa
nuhuobiine kɛŋ yarifiɛlaa, u jaŋ leŋ di ma hɔŋ
ari yarifiɛlaa. Ami.

16

Pɔɔl chuɔlɛ niaa

1 Mii chɛ mi kɛŋ la dihaala Fiibi dagɛma nɛ.
U nɛ ŋaa nialiŋ si laa Yesu wiaa dii aa hilimi
sipaa-laara, a hɛ Kɛŋkiriya lɛ. 2 Má kɛnu woruŋ
la Tiina Yesu doluŋ lɛ, ari u si maga di Wia niaa
kɛŋ dɔŋɔ ŋii, a pɛu lɛ ari kuŋ-kala u síi chɛ ma
teeŋ. U pɛ niaa lɛ yugɛ, a pɛmi ma lɛ.

3 Má chuɔlɛ Pirisila ari Akuila. La di ba kala
nɛ tiŋ tiŋtiŋŋaa aa pi Yesu Kirisito. 4 Ba joŋ
ba miisiŋ a yɔɔ suuŋ nɛ mi wiaa. Ŋii wiaa mii
lɔllɛba. Mi duŋduŋa saa dee, la di nialiŋ kala
si bi J̱uu tiŋŋaa ŋaa aŋ laa Yesu wiaa dii aa
hilimi, la kala níi lɔllɛba. 5 Má chuɔlɛ nialiŋ
ma si laa Yesu wiaa dii a hilimee chuɔlɛ Wia
ba diisiŋ lɛ. Má chuɔlɛ mi naŋdɔŋ-chooluŋ
Ɛpaniitis maa. U nɛ laa sipaaŋ laa Kirisito
wiaa dii Esia tiŋteeŋ lɛ. 6 Má chuɔlɛ Mɛɛri
maa. U faasa tiŋ tiŋtiŋŋaa woruŋ nɛ ma teeŋ.
7 Má chuɔlɛ Aŋdɔnikas ari Junias maa. Ba ma
ŋaa J̱uu timma nɛ. Ba di la kala hɛ sarika lɛ.
Wia naŋzɔɔba-la tuɔŋ ba nɛ paala faasa chiŋ
woruŋ. Ba nɛ laa sipaaŋ laa Kirisito wiaa dii
mi lɛ. 8 Má chuɔlɛ Aŋpilaatis maa. U ŋaa mi
naŋdɔŋ-choolii nɛ la Tiina Yesu wiaa. 9 Má
chuɔlɛ Abaanis maa, la tiŋtinni-dɔŋɔ Kirisito
tiŋtiŋŋaa lɛ. Má chuɔlɛ mi naŋdɔŋ-chooluŋ
Sitakis maa. 10 Má chuɔlɛ Apɛlɛs maa, u
faasa chiŋ Kirisito wiaa lɛ nɛ woruŋ. Má
chuɔlɛ Arisitobalas dia niaa maa. 11 Má chuɔlɛ
Hɛrɔdiaŋ maa. U ma ŋaa J̱uu tiina nɛ. Má
chuɔlɛ Nasisas dia nialiŋ maa si laa la Tiina
Yesu wiaa dii. 12 Má chuɔlɛ Tafiina ari Tifoosa.

Ba maa tiŋ la Tiina Yesu tiŋtiŋŋaa nɛ. Má
chuɔlɛ mi naŋdɔŋ-chooluŋ Pɛsis. U ma faasa
tiŋ tiŋtiŋŋaa a pi la Tiina Yesu nɛ. 13 Má chuɔlɛ
Rufas maa. U faasa chiŋ la Tiina Yesu wiaa lɛ
woruŋ nɛ. Má chuɔlɛ la duu kala naaŋ. 14 Má
chuɔlɛ Asiŋkitas, Filɛgɔŋ, Hɛɛmis, Patɔbas, ari
Hɛɛmas ari la naaŋbiiri-la kala si hɛ ba teeŋ.
15 Má chuɔlɛ Filɔɔlɔgis, Julia, Niirias ari u
dihaala. Má chuɔlɛ Ɔliŋpas maa ari Wia nialiŋ
kala si hɛ ba teeŋ. 16 Má guori dɔŋɔ a hɔŋ
woruŋ la Tiina Yesu doluŋ lɛ. Nialiŋ kala si laa
Kirisito wiaa dii aa hilimi lee-na kala, ba maa
chuɔlɛma.

17 Mii sulma nɛ di ma kɛŋ ma titia ari nialiŋ
si yie kɛŋ niaa pupɔrɛ lɛ a leŋ ba yiyeŋŋi ba
woŋbiiŋ ba síi to lɛ. Má liisɛ ma titia ba lɛ.
18 Niaa deeŋba bi la Tiina Kirisito tiŋtiŋŋaa ka
tiŋ, ama ba titia wu-chooloo nɛ baa ŋaa. Ba yie
kɛŋ nii-sima a nyisɛ nialiŋ si bi wiaa jiŋ. 19 Nuu-
kala nɛ nia ari ma síi to Wia niiŋ wiaa ŋii. U ŋii
ŋaa mi tuɔtɔru nɛ, mii juɔsɛ ma wiaa. Mii chɛ
di ma paala jiŋ wialiŋ si zɔmɔ aa ŋaaba, aŋ liisɛ
ma titia wu-bɔŋŋɔɔ ŋaaniŋ lɛ. 20 Di ma níi ŋaa
ŋii, Wia-la si leŋe niaa kɛŋ yarifiɛlaa, u bi jaŋ
dieni, ka di u kɛŋ Sitaani nyaga bil ma naasiŋ
bubuɔŋ di ma nuɔsɛ. La Tiina Yesu Kirisito jaŋ
fáma nennige a pɛma lɛ.

21 Timoti mi tiŋtinni-dɔŋɔ, uu chuɔlɛma.
Lusias ari Jeesiŋ ari Sɔsiipata maa chuɔlɛma.
Ba ma ŋaa J̱uu timma nɛ.

22 Mi-na Tɛɛtias si ŋmuŋsɛ teniŋ deeŋ, mi
maa chuɔlɛma la Tiina Yesu doluŋ lɛ.

23 Gayas ŋaa mi dia tiina nɛ, u dia lɛ nɛ nialiŋ
kala si laa Yesu wiaa dii maa hilimi. U maa
chuɔlɛma. Irasitas, nii-la síi beŋ moribiee taŋ-
la lɛ ari la naaŋbie Kɔɔtɔs, ba maa chuɔlɛma.
[24 La Tiina Yesu Kirisito jaŋ fáma nennige
a pɛma kala lɛ. Ami.]

Ma leŋ di la dɛnnɛ Wia

25 Má leŋ di la dɛnnɛ Wia. U nɛ wuo leŋ di
ma wasa kɛŋ yarida a tiŋ Wia wu-zɔmɔ-la mi si
bula pima a tigɛ Yesu Kirisito lɛ. Wia nɛ ŋaa
nii-la si bi suu. U fa joŋ u wu-zɔmɔ-la 26 faa,
faafaa kala nɛ aŋ lɛɛlɛ kaa ku lii pulumuŋ tuɔŋ.
Lɛɛlɛ Wia leŋe ba bula pi dunia kala nɛ di ba
laa wialiŋ dii a tutoba. Nialiŋ síi bul wiaa, Wia
Diŋ-zɔŋ-la doluŋ lɛ ma fa ŋmuŋsɛ wiaa a tigɛ
wiaa deeŋba lɛ nɛ Wia teniŋ tuɔŋ.
27 Má leŋ la to Yesu Kirisito lɛ a dɛnnɛ Wia
wuu. U duŋduŋa nɛ kɛŋ wu-jimiŋ. Ami.

Yesu Kiristito Wu-Zɔŋŋɔɔ (Ghana)
Sisaala-Tumuluŋ NT Ghana

copyright © 2014 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Sisaala, Tumulung)

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Sep 2022 from source files dated 13 Jun 2022
b3eb8618-120f-5a96-8c1c-1dbc16914330